

„OTDK-dolgozat”

Boros Alexandra

MA

2013

A magyar és cseh munkaerőpiac összehasonlítása

The comparison of the Hungarian and Czech labour market

Boros Alexandra

Kézirat lezárva: 2012. március 26.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés	1
II.	Elméleti háttér.....	3
II.1.	Rendszerváltást követő évek	3
II.1.1.	Cseh Köztársaság esete	3
II.1.2.	Magyarország esete	7
II.2.	A feketegazdaság megjelenése és hatásai.....	10
II.2.1.	A feketegazdaság megjelenése a két vizsgált országban	13
II.3.	Munkaerő-piaci trendek az Európai Unióban 2004 előtt és után	14
II.3.1.	A 2004-ben csatlakozott országok munkaerőpiaca.....	15
II.4.	Gazdasági és demográfiai háttér	17
III.	Hipotézisek.....	19
IV.	Módszertan	19
V.	Elemzés.....	21
V.1.	A Cseh Köztársaság és Magyarország munkaerőpiacának összehasonlítása.....	21
V.1.1.	Foglalkoztatás.....	21
V.1.2.	Aktivitás	27
V.1.3.	Munkanélküliség	30
V.2.	Munkaerő-piaci politikák kiadásainak összehasonlítása	34
V.3.	A két ország adópolitikájának összehasonlítása.....	35
V.3.1.	Az adóbevételi struktúra alakulása 2009-ben.....	40
V.4.	A demográfiai hatások figyelembevétele az egy főre jutó GDP tekintetében.....	43
V.5.	Termelékenység vizsgálat.....	45
VI.	Javaslattevél	51
VII.	Összegzés	53
VIII.	Irodalomjegyzék.....	55
IX.	Mellékletek.....	59

Ábrajegyzék

1. ábra Feketegazdaság a GDP százalékában	13
2. ábra: Foglalkoztatás és GDP növekedése az EU-ban	15
3. ábra: Foglalkoztatás, Munkanélküliség és GDP változása Magyarországon 1992=100	16
4. ábra: Foglalkoztatás, Munkanélküliség és GDP változása a Cseh Köztársaságban 1992=100	16
5. ábra GDP éves növekedési üteme (%).....	17
6. ábra: Néesség növekedési üteme (%)	18
7. ábra: 15-64 év közötti népesség az össznépesség százalékában	18
8. ábra: Foglalkoztatás a népesség százalékában	21
9. ábra: Magyarország foglalkoztatási rátájának kor szerinti megoszlása (%).....	22
10. ábra: Cseh Köztársaság foglalkoztatási rátájának kor szerinti megoszlása (%).....	23
11. ábra: Magyar foglalkoztatottak szektoronkénti megoszlása (%).....	24
12. ábra: Cseh foglalkoztatottak szektoronkénti megoszlása (%).....	24
13. ábra: Magyarország (a foglalkoztatottak százalékában).....	26
14. ábra: Cseh Köztársaság (a foglalkoztatottak százalékában).....	26
15. ábra: Aktivitási ráta (%).....	27
16. ábra: Aktivitási ráta kor szerinti megoszlása Magyarországon	28
17. ábra: Aktivitási ráta kor szerinti megoszlása a Cseh Köztársaságban (%).....	29
18. ábra: Munkanélküliségi ráta (%).....	30
19. ábra: Férfiak munkanélküliségi rátája a munkaképes korúak százalékában	31
20. ábra: Nők munkanélküliségi rátája a munkaképes korúak százalékában	31
21. ábra: Hosszú távú munkanélküliség a munkanélküliek százalékában	33
22. ábra: Munkáltatói egészségbiztosítási hozzájárulás mértéke (%).....	36
23. ábra: Munkáltatói nyugdíjbiztosítási járulék mértéke (%)	37
24. ábra: Munkáltatói munkaerő-piaci járulék mértéke (%).....	37
25. ábra: Munkavállalói egészségbiztosítási hozzájárulás mértéke (%)	38
26. ábra: Munkavállalói nyugdíjbiztosítási járulék mértéke (%).....	38
27. ábra: Munkavállalói munkaerő-piaci járulék mértéke (%).....	39

28. ábra: Személyi jövedelemadó mértéke (%).....	40
29. ábra: Személyi jövedelemadóból származó bevétel a GDP százalékában	41
30. ábra: Társadalmi hozzájárulásokból származó bevétel a GDP százalékában	42
31. ábra: Az összetevők százalékos hozzájárulása az egy főre jutó GDP növekedéséhez (1992-2010).....	44
32. ábra: GDP szektorális megoszlása Magyarországon 2011-ben	45
33. ábra: GDP szektorális megoszlása a Cseh Köztársaságban 2011-ben.....	45
34. ábra: Munkatermelékenység a foglalkoztatottak arányában, 2010 (%).....	46
35. ábra: Magyar GDP előállításához szükséges foglalkoztatottak száma (ezer fő).....	46
36. ábra: Cseh GDP előállításához szükséges foglalkoztatottak száma (ezer fő)	47
37. ábra: A Cseh Köztársaságban a magyarral megegyező foglalkoztatási számmal mennyi GDP-t tudnának termelni (ezer USD)	48
38. ábra: Magyarországon a csehvel megegyező foglalkoztatási számmal mennyi GDP-t tudnának előállítani	49
39. ábra: Munkatermelékenység éves növekedési üteme (%).....	49

I. Bevezetés

A Szovjetunió 1991-es bukása után megszűnt az évtizedekig tartó kommunista, diktatórikus rezsim, így a volt szocialista gazdaságok előtt megnyílt az út a piacgazdasággá alakulás felé. A rendszerváltás a közép- és kelet-európai régióban számos olyan gazdasági, társadalmi és politikai változást hozott, melyre addig a történelemben nem volt példa.

Dolgozatomban két ország, Magyarország és a Cseh Köztársaság munkaerőpiacát hasonlítom össze a rendszerváltástól napjainkig. Hazánkban az alacsony foglalkoztatási és aktivitási ráta a rendszerváltás időszakától kezdve egy általános probléma, mely még a mai napig nem oldódott meg. A Cseh Köztársaság egy pozitív példa a munkaerő-piaci mutatóit tekintve. Azért ezt az országot választottam, mert gazdasági szerkezete és fejlettségi szintje hasonlít Magyarországhoz, emellett pedig mind a cseheknek, mind a magyaroknak szembe kellett nézniük a rendszerváltás során felmerülő nehézségekkel. Kutatásom célja annak felderítése, hogy miért jobbak a munkaerő-piaci mutatók a Cseh Köztársaságban, mint hazánkban, illetve, hogy a feketegazdaság kialakulása mennyiben befolyásolja a két ország termelékenységét.

A dolgozatom második fejezetében bemutatom, hogy a két ország a rendszerváltás idején milyen intézkedéseket hozott, illetve hogyan, milyen eredménnyel vészelte át ezeket az éveket. Emellett a feketegazdaság kialakulásának elméleti hátterét is megvizsgálom, valamint azt, hogy a kommunista tervgazdaság megszűntével, milyen tényezők járultak hozzá a rejtett gazdaság fejlődéséhez. Ezen fejezet utolsó harmadában az Európai Unió munkaerő-piaci trendjeivel foglalkozom Magyarország és a Cseh Köztársaság csatlakozása idején. Bemutatom, hogy a 2004-ben csatlakozott országok milyen hatással voltak az integráció foglalkoztatási, munkanélküliségi mutatójára és a GDP-jére.

A harmadik részben ismertetem a hipotéziseket, melyeket kutatásom során igazolni, vagy megcáfolni szeretnék. Ennek során azt kívánom bebizonyítani, hogy a két ország gazdasági szerkezete és termelékenysége hasonló. Ezt a Visegrádi Négyek összehasonlításával fogom kimutatni. Emellett szeretnék rávilágítani arra a tényre, hogy hazánkban a feketegazdaság nagyobb mértékű, mint a Cseh Köztársaságban. Ezt a munkatermelékenység elemzésével, illetve saját számításaimmal fogom alátámasztani. A hipotézisvizsgálathoz tartozó módszertant a negyedik fejezetben fogom ismertetni.

Az ötödik részben, kutatásom fő szakaszában összehasonlítom a cseh és magyar munkaerőpiac olyan fontosabb mutatóit, mint például a foglalkoztatási, munkanélküliségi és

az aktivitási rátát. Rá fogok mutatni a két ország különbségeire, illetve azokra a gazdasági okokra, melyeknek köszönhetően ezek a differenciák kialakultak. Emellett megvizsgálom, hogy a két országban mennyit költötteknek az egyes aktív és passzív munkaerő-piaci ösztönző eszközökre. A fejezet zárásaként összehasonlítom a két ország adópolitikáját, ezen belül is a munkavállalókat, illetve a foglalkoztatókat érintő hozzájárulásokra helyezem a hangsúlyt. Itt bemutatom, hogy a 2008-as válság hatására hogyan változott a két országban a munkaerőpiacra ható adók mértéke, valamint azt, hogy mennyi bevétel származott belőlük.

A kutatási szakasz utolsó részében az IZA (The Institute for the Study of Labor) szakértői által kidolgozott módszer alapján megvizsgálom, hogy a két országban a demográfiai hatások, a foglalkoztatás színvonala és a munka termelékenysége mennyiben járult hozzá az egy főre jutó GDP változásához. Ezután rátérek a hipotézisek vizsgálatára, melyet saját számításaim alapján végzek. A Cseh Köztársaság és Magyarország termelékenységbeli különbségeire mutatok rá négy aspektusból. Ennek során feltételezem a két ország hasonló termelési szerkezetét és termelékenységét.

Dolgozatommal szeretnék rávilágítani a magyar munkaerőpiaccal, illetve adó- és támogatási rendszerrel kapcsolatos problémákra, valamint, hogy melyek azok a tényezők, amelyek befolyásolhatják a feketegazdaság növekedését. A Cseh Köztársaság pozitív példájával pedig javaslatokat megfogalmazni a helyzet javítása érdekében.

II. Elméleti háttér

II.1. Rendszerváltást követő évek

A kommunista rezsim bukása után a rendszerváltó országok előtt hatalmas feladatok álltak. Ez a gazdasági, társadalmi és politikai rendszer radikális átalakítását, valamint a kommunista egypártrendszer és gazdasági működési alapelveinek (állami tulajdonú termelési eszközök és központilag irányított tervgazdálkodás) elutasítását jelentette.

Céljuk egy demokratikus társadalom és egy olyan működő piacgazdaság kialakítása volt, amelyben a magántulajdon dominál. Kihívást nemcsak a gazdaság stabilizálása, deregulációja és liberalizációja jelentett, hanem az intézményi, szervezeti, társadalom-politikai elvárásoknak való megfelelés is. A rendszerváltás a közép- és kelet-európai régióban egy többdimenziós, komplex, hosszú távú folyamat volt, amelynek végrehajtásához nem létezett általánosan alkalmazható elmélet. Az egyes közép-európai posztkommunista országokban eltérő módon és sebességben következett be a rendszerváltás. Különböző kiindulási feltételekkel, politikai erővel rendelkeztek és ennek megfelelően alakították ki stratégiájukat (Koyame-Marsh, 2011, 71-72. oldal; BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.)

A megvalósítás sikerességét Donnorummo (2006, 13-27. oldal) három fő tényezőben határozta meg. Ezek a következők: a történelmi háttér és gazdasági feltételek (például kulturális értékek, földrajzi, makroökonómiai és társadalmi viszonyok), melyekkel szembe kell nézniük a rendszerváltó országoknak, a kormány reformintézkedései, valamint a katonai konfliktusok jelenléte (késleltethetik a folyamatot), illetve hiánya. Emellett fontos figyelembe venni, hogy az új, piacorientált politikák és reformok megkívánják az átalakuló ország tradícióinak, valamint gondolkodásmódjának megváltoztatását.

A rendszerváltás elején az országoknak egy kezdeti visszaeséssel kellett szembenézniük, azonban a piacorientált intézkedéseknek köszönhetően nemcsak talpra állítani, hanem növekedési pályára is sikerült irányítani a gazdaságot. (World Bank, 2002, 3. oldal).

II.1.1. Cseh Köztársaság esete

1990-ben a rendszerváltás kezdetén Csehszlovákia számos előnnyel rendelkezett a többi posztkommunista közép-kelet-európai országgal szemben. Például az azt megelőző évtizedben az állami költségvetést többnyire kiegyensúlyozottság jellemezte, külföldi

adóssága alacsony volt, fizetési mérlege nem mutatott jelentős hiányt vagy többletet és viszonylag alacsony inflációval rendelkezett. Emellett Csehszlovákia, azon belül is inkább a Cseh Köztársaság számára előnyt jelentett a nagy ipari múltja és szakképzett munkaereje. Az ipar mellett az idegenforgalom is nagy szerepet játszott a munkanélküliség alacsony szinten tartásában. (Koyame-Marsh, 2011,74. oldal; BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.)

Azonban, ha összehasonlítjuk Lengyelországgal vagy Magyarországgal, akkor néhány hátrányt is megfigyelhetünk. Például a tervutasításos rendszer nagyon elterjedt Csehszlovákiában. Gyakorlatilag nem volt privát szektor, az árakat központi szabályozták, a vállalatok pedig egy olyan centrálisan irányított, merev rendszer keretein belül működtek, amelyben a döntés nem az ő kezükben volt. A piaci intézmények hiányoztak, különösképpen a pénz, a tőke és a munkaerőpiac esetében. A nagyvállalatok dominanciája jellemezte az országot, míg a kisvállalatok száma nagyon alacsony volt. Külgazdasági kapcsolatait egyoldalúság jellemezte, az állam által monopolizált export célpiacai a Szovjetunió, illetve más kommunista országok voltak. Az előbbi 40%-os részesedéssel rendelkezett a külkereskedelemből (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.). Csehszlovákiában nagyarányú volt a nehézipari termelés, viszont a szolgáltató szektor és az infrastruktúra fejlesztését elhanyagolták, valamint a környezetvédelemre sem fordítottak nagy figyelmet.

Csehszlovákiában olyan gyorsan akarták végrehajtani a rendszerváltást, amilyen gyorsan csak lehetett, ezért párhuzamosan hoztak létre radikális változtatásokat. Egyszerre liberalizálták a hazai árakat, a külkereskedelmet, a devizát és bevezették a korlátozott valutakonvertibilitást. Ezt a sokterápia-szerű stabilizációs programot alkalmazták Lengyelországban, valamint a volt Jugoszláviában is (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.).

A gazdasági és politikai transzformációt megvalósító program 1990-ben kezdődött. A reformtörekvéseknek hét fő lépése volt (World Bank, 2002, 3-79, oldal, Koyame-Marsh, 2011,75-82. oldal):

- Makrogazdasági stabilizációs politika: szigorú fiskális és monetáris politika a túlzott likviditás leküzdése és a makroökonómiai egyensúlyi állapot létrehozása érdekében.
- Árak liberalizációja: 40 év után a központi ármeghatározás megszüntetése.
- Külkereskedelem liberalizációja.
- Gyors és masszív privatizáció, beleértve a kuponos rendszer bevezetését is.
- Adó- és jogi rendszer megreformálása.
- A közkiadások átstrukturálása.

- Szociális biztonság megvalósítása azon polgárok számára, akiknek életszínvonala a gazdasági transzformáció hatására a szegénységi küszöb alá esett.

A program célja a hatékony erőforrás-elosztás érdekében egy megfelelő piaci környezet és árszint megteremtése volt. Kezdetben racionalizálták az árarányokat úgy, hogy növelték az árszínvonalat a túlzott likviditás és az árak lefelé rugalmassága miatt. Ezek az intézkedések azonban megkívánták a külső piacok, verseny, a világpiaci árak felé nyitást. Az import és exportpiacok liberalizációjához a folyó fizetési mérleg átláthatóságának növelése elengedhetetlen volt a belföldi cégek számára (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.).

A magyar és lengyel tapasztalatok azt mutatták, hogy a szabad kereskedelem és a részleges konvertibilitás nem elegendő a makrogazdaság stabilitásához. Olyan intézkedéseket hoztak, melyek hozzájárultak a külső piac megteremtéséhez. Azokhoz az intézkedésekhez képest, mint például az árak és a külkereskedelem liberalizációja vagy a részleges konvertibilitás bevezetése, a privatizáció végrehajtása egy fokozatos és több időt igénybe vevő folyamat volt. Először is lépéseket tettek az állami támogatású cégek felszámolására, valamint a hagyták, hogy a vállalatok szembenézzenek a kemény költségvetési korlátokkal, beleértve a kereskedelmi bankok által alkalmazott szigorú hitelezési politikát (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.).

1989-ben az akkori Csehszlovákiában szinte nem is létezett privát szektor, a GDP mindössze 3%-át tette ki (World Bank, 2002, 3-79). A hazai tőkealap gyenge volt és az olyan piaczgazdasági intézmények, mint például a tőzsde és a fejlett pénzügyi szektor, hiányoztak. Ezen folyamatok gyorsítása érdekében standard (értékesítés befektetőknek) és nem-standard privatizációs eszközöket is bevetettek. A kedvező befektetői környezet létrehozása érdekében a reform középpontjában a magántulajdon tiszteletben tartása, a közvetlen működőtőke befektetések (a továbbiakban: FDI) vonzása, az intézményrendszer fejlesztése állt. Az úgynevezett kis privatizáció (például: éttermek, kiskereskedelmi üzletek, kis üzemek, ingatlanok) 1991-ben kezdődött, és 1992-re többé-kevésbé meg is valósult. Az aukciók, melyeken az ingatlanokat visszaszolgáltatták a korábbi tulajdonosoknak, fontos szerepet játszottak a program sikerességében (Shafik,1993, 6-8. oldal, BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.).

A nagy privatizáció keretében, mely során a nagy állami-tulajdonú vállalatok kerültek előtérbe, a tulajdon egy részét eladták, a másikat pedig ingyen szétosztották a lakosság körében, úgynevezett befektetési jegy formájában. Az olyan standard módszerek, mint például a közvetlen értékesítés, aukciók, nyilvános pályázatok, és a tulajdonok önkormányzatok részére való átruházása, a kuponos rendszeren keresztül valósultak meg. A

külföldi befektetőket ösztönözték, sőt a gyors és masszív privatizáció érdekében különleges kedvezményeket nyújtottak számukra az FDI vonzása érdekében (Shafik,1993, 6-8. oldal).

A privatizáció folyamata ebben a majdnem teljesen állami tulajdonú gazdaságnál évekbe telt, de pozitívan befolyásolta a gazdasági teljesítményt. A tömeges privatizációval lényegesen megnőtt a magántulajdon aránya az országban. A magánszektor 1990-ben a GDP 2% tette ki, 1995-ben már a 70%-át, 1997-re pedig 80%-át (World Bank, 1999). Gyors növekedésnek indult az újonnan alapított kis- és közepes vállalkozások száma, melyek újabb FDI-hoz juttatták az országot. Azonban problémát jelentett az új tulajdonosok magatartása és a nem hatékony vállalatirányítás. Továbbá gond származott a befektetési alapok nagy tőkerészesedéséből, valamint abból, hogy a bankok továbbra is nagyrészt állami kézben voltak (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.).

A jövő uralkodó modellje a vállalati kormányzás lesz, melynek alkalmazásához várhatóan a Cseh Köztársaság is csatlakozni fog, hasonlóan más európai uniós országokhoz (Koyame-Marsh, 2011,76-77. oldal).

A rendszerváltó stratégia nagy erőfeszítést tett a makrogazdasági egyensúly elérése érdekében. Az árak liberalizációjával emelkedett az infláció, ezért szigorú fiskális politikát alkalmaztak, mely az állami költségvetési egyensúlyon vagy többleten alapult. Ezt kiegészítették bérkontrollal és általános jövedelempolitikával.

Az infláció megfékezésének folyamata ebben az országban sikeres volt más közép-európai rendszerváltó országokkal ellentétben. 1991. január 1-től, 40 évnyi központi ármeghatározás után, az árak nagy részét liberalizálták, mely ebben az évben közel 58%-os árszínvonal emelkedést eredményezett. Ennek ellenére nem alakult ki inflációs spirál, sőt csökkenő tendenciát mutatott egészen 1995-ig, amikor is mértéke 9,13% volt. (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.). Az ezt követő években ezen a szinten maradt, majd 1999-től ismét csökkent és azóta, a 2008-as válság időszakát leszámítva (amikor is 6,3% volt), végig 5% alatt maradt (Eurostat adatbázis, letöltés ideje: 2012.04.18.). 2012 januárjában az infláció 3,5%-on állt, mely emelkedést jelent a 2,4%-os decemberi szinthez képest (HVG, letöltés ideje: 2012.01.25.).

A kezdeti áremelkedések nem jártak együtt a nominális bérek növekedésével, sőt a reálbérek csökkentek. Ez azonban lehetővé tette a későbbi reálbér komoly inflációs kockázatok nélküli növekedését. 1995-1996-ban azonban a reálbérek emelkedése, mely gyorsabb volt a termelékenység növekedésétől, az infláció egyik legveszélyeztetőbb forrásává vált.

A fix árfolyamrendszer jelentős szerepet játszott abban, hogy a Cseh Köztársaság relatíve jól teljesített az infláció féken tartásában. Ahelyett, hogy többször megismételt, kisebb leértékeléseket hajtottak volna létre, mint ahogy Lengyelország és Magyarország tette, inkább nagyobb mértékű leértékelést alkalmaztak és utólag rögzített nominális árfolyamrátát. 1990-ben több mint 50%-kal értékelték le valutájukat (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.). Ez lehetővé tette számukra a nominális árfolyamráta stabilan tartását öt éven keresztül.

A munkanélküliségi rátát alacsonyan tudták tartani a rendszerváltás idején a feltörekvő privát szférának és a munkaerő, az eleinte fejletlen, szolgáltató szektor felé való elmozdulásának köszönhetően. 1995-ig a privatizációs folyamatok kiteljesedésének köszönhetően folyamatosan növekedett a foglalkoztatás a magánszektorban. 1997-ben a dolgozók csaknem 64%-a ebben a szférában dolgozott, további 11,4%-uk pedig a magán és állami kombinált szektorban. Míg a közfoglalkoztatás az 1989-es közel 84%-os szintről 1997-re 21%-ra esett vissza (Munich, 1999, 21-24. oldal).

A passzív, illetve aktív foglalkoztatáspolitikai intézkedések száma magas volt az 1990-es években. Az előbbiekre, mint például a munkanélküli segélyek nyújtására többet költöttek, mint az utóbbiakra. Azonban a munkanélküliség növekedésével egyre fontosabb szerephez jutottak az olyan aktív eszközök, mint a képzés, a megváltozott munkaképességűek, a fiatalok és kisebbségek foglalkoztatásának elősegítése, valamint a munkaügyi központok létesítése (Munich, 1999, 54-58. oldal).

A rendszerváltás számos, a gazdaságot alapjában megváltoztató intézkedéseket vont maga után, melyek kezdetben hozzájárultak a GDP és a termelés szintjének visszaeséséhez. 1993-ban a GDP stagnált Csehszlovákia felbomlásának köszönhetően (BIS, letöltés ideje: 2012.01.24.). A gazdasági növekedés 1994-ben kezdődött, melyet ugyan az 1997-1998-as recesszió megtört, de ezután az ország ismét a fejlődés pályájára lépett egészen a 2008-as válságig.

II.1.2. Magyarország esete

Magyarország számára különösen kemény időszakot jelentett a rendszerváltás, viszont egyike volt azoknak, akik a posztkommunista országok közül a legsikeresebben hajtotta végre a transzformációt.

Az 1980-as évek végére a vezető kommunista rezsim a liberalizációs folyamatokat részesítette előnyben a totális diktatúrával szemben, mivel befolyásuk csökkent az országban,

csakúgy, mint a Szovjetunió hatalma. Így a fennmaradás egyetlen lehetőségét a hatalommegosztásban látták (Spaller, 2004, 85. oldal).

Az 1980-as évek közepén bekövetkező gazdasági válság erősen hozzájárult a kommunista rendszer bukásához. Ekkor a magyar gazdaság az összeomlás szélén állt, a termelés költségesnek és kevésbé hatékornak bizonyult. A politikai átalakulás után a csőd veszélye még inkább fenyegette az országot (Spaller, 2004, 86. oldal).

A tervgazdaságból a piacgazdaságba való átalakulás drasztikus hatással volt a magyar munkaerőpiacra is. A foglalkoztatás majdnem 25%-kal esett vissza, míg a munkanélküliség, mely szocializmusban szinte nem is létezett, a munkaerőpiac liberalizálása után, 1993-ra 14%-ra emelkedett. Ez legfőképpen a veszteséges és felesleges gyárak bezárásának köszönhető. A dolgozói jövedelmek erőteljesen csökkentek. A korábbi szociális háló összeomlott, sokan nem kapták meg szociális juttatásaikat. A foglalkoztatás visszaesése részben demográfiai változásokkal magyarázható. A munkaerőpiacról való kilépés okai legfőképpen a nyugdíjazás, a munkanélküliség és az inaktivitás voltak (Kőrösi, 1997, 1. oldal).

Az 1986-os gazdasági reform volt az egyik fő vezető út a piacgazdasággá alakulás felé. A vállalatok nem kaptak közvetlen utasításokat a központi irányítástól, saját maguk hoztak döntést a termelésről és a forráselosztásról, költség-haszon elemzésekre alapozva. Azonban a pénzügyi környezet továbbra is a tervutasításos rendszer alapján működött.

Az árak, bérek, import, valamint a befektetési kölcsönök ellenőrzése a központi hatalom fennhatósága alatt maradtak. Ennek köszönhetően a bérek szabályozásán keresztül a munkaerőpiacot erősen tudták irányítani. A bérszabályozás céljai a következők voltak: az infláció visszafogása, valamint a bérek elszabadulásának megakadályozása és a munkaerő iránti túlzott kereslet fenntartása, a munkanélküliség elkerülése. A cégek nem tudták növelni lényegesen a béreket. Így, ha magas fizetést akartak adni a speciális képzettséggel rendelkező munkavállalóknak, akkor sok alacsony képzettségű dolgozót kellett foglalkoztatniuk, alacsony bérrel (Kőrösi, 1997, 1. oldal).

1980-ban egy lassú liberalizációs folyamat indult el az országban, mely érintette a munkaerőpiacot is. 1987-1988-ban a gazdaságpolitika kezdett átláthatóbbá válni, az árakat, a külkereskedelmet, a vállalati struktúrát, a pénz- és a munkaerőpiacot fokozatosan liberalizálták. 1990-től a bérszabályozásokat eltörölték a vállalati szektorban és a munkaerőpiacot minden aspektusból liberalizálták (Köllő, 1996, 52. oldal; Kőrösi, 1997, 2. oldal).

A gazdaságpolitika első céljául a munkahelyteremtést tűzte ki. Fontos volt a munkaerőköltségek alacsony szinten tartása. Csak a multinacionális vállalatok rendelkeztek elég tőkével ahhoz, hogy stabil munkahelyeket alkossanak. Ezért annak érdekében, hogy bevonzzák őket az országba, a kormánynak meg kellett teremtenie a jogi és politikai stabilitást (Spaller, 2004, 87. oldal).

A munkaerőpiac liberalizálása magával vonta az árak, a külkereskedelem és a tőkepiacok liberalizációját, így a vállalatok erős versenykörnyezetbe kerültek. Nem volt több ösztönzés az alacsony képzettségű munkaerő foglalkoztatására. Számos cégnél történt leépítés, míg termelési szintjük nem változott. A vállalatok veszítettek piaci részesedésükből (főleg az újonnan alapított privát cégek általi növekvő verseny és a piacvesztés miatt), melyre válaszul további létszámcsökkentést hajtottak végre (Kertesi, 1996, 60. oldal). Az 1992-es új csődtörvény, valamint a könyvelési szabályok megváltozása újabb leépítésekhez vezetett. Ugyanakkor számos új kisvállalatot alapítottak, melyek új munkahelyeket is létesítettek, míg a nagyvállalatok állásokat szüntettek meg. Sok alacsony képzettségű munkavállaló kikerült a munkaerőpiacról a korai vagy rokkant nyugdíjazási rendszeren keresztül (Kőrösi, 1997, 2. oldal).

Magyarország aktívan elkötelezte magát a nemzetközi kereskedelem mellett a rendszerváltás előtt. Az 1990-es évek elején számos intézkedést hozott a piacgazdaság kialakítása érdekében, továbbá nyitott a világkereskedelem felé. 1991 elején bevezetett egy négyéves gazdasági programot négy pontra fókuszálva: a privatizáció felgyorsítására, az infláció kontrolálására, a nemzeti valuta konvertibilitásának megteremtésére, valamint a korrupció szintjének csökkentésére (Spaller, 2004, 88. oldal; Kőrösi, 1997, 2. oldal).

Az állami vállalatokat, melyeket privatizáltak, meglehetősen alacsony áron értékesítették. Ezeknek a társaságoknak további modernizációs és beruházási folyamatokon kellett keresztül menniük. Az állam adókedvezményeket adott azon vállalatok számára, melyek zöldmezős beruházásokat hajtottak végre, illetve azoknak, akik hazai nyereségüket újra befektették az országban. Emellett az állam infrastrukturális beruházásait viszonylag magas szinten tartották (Valentiny, 1996, 4-20. oldal, Spaller, 2004, 87. oldal.).

A rendszerváltás megkívánta a kisebb állami jelenlétet. Ez a privatizáción keresztül valósult meg, de ez azt is jelentette, hogy csökkentették a szociális kiadásokat és a nyugdíjakat is. Ennek következtében a szegénység emelkedett a vizsgált időszakban. A társadalmi különbségek (főleg a jövedelembeli differenciáknak köszönhetően) jelentősen növekedtek és a szociális háló szinte teljesen összeomlott. Az emberek életszínvonala viszont magasabb volt az országban, mint a kommunizmus idején és a külföldi befektetések vonzása

kiemelkedő volt a régióban. Először az egyszerűbb feladatokat helyezték át Magyarországra és ez nagyban hozzájárult a munkanélküliség csökkenéséhez. A gazdasági növekedés még mindig negatív volt, de a strukturális változásoknak köszönhetően jelentős lépést tett a fejlődés irányába (Spaller, 2004, 88. oldal, OKI, letöltés ideje: 2012.01.27.)

Az 1990-es évek második felére a gazdaság élénkítésére összpontosítottak. Eltörölték az automatikus adókedvezményeket, valamint előtérbe kerültek azon hazai kis és közepes vállalatok, melyeket a rendszerváltás idején alapítottak. Fontos szerepük volt a hazai tőkefelhalmozásban, mert alacsonyabb költséggel jár a munkahelyteremtés egy kis-, mint egy multinacionális vállalatnál. Továbbá a kis- és közepes cégek egy erős gazdasági ciklusban sem viszik ki profitjuk nagy részét az országból. A tőkeakkumuláció számos társaságnál sikeresen zajlott le és később rájöttek, hogy tőkéjük egy részét exportálhatják.

A szociális háló továbbra is egyenetlen maradt, az átlagbérek jóval alacsonyabbak voltak az EU átlagnál és a nyugdíjak sem emelkedtek olyan mértékben, mint a GDP (Spaller, 2004, 88. oldal.).

A magyar gazdasági átalakulás eredményes volt, de foglalkoztatottak milliói dolgoztak alacsony bérért évtizedeken keresztül. A rendszerváltás idején az FDI-ok nagy része ebbe a régióba áramlott ennek, és a többi intézkedésnek köszönhetően megindult növekedés. A gazdaság azonban a virágzás ellenére is sérülékeny maradt, a rendszerváltás évei nem voltak elegendőek ahhoz, hogy egy olyan gazdaságot tudjanak kiépíteni, mely ellen tud állni a nemzetközi piac erős hatásainak.

II.2. A feketegazdaság megjelenése és hatásai

Az Európai Bizottság (2004, 89. oldal) a rejtett gazdaságot a következőképpen definiálta: a rejtett gazdaság magában foglalja azon áruk és szolgáltatások előállítását, melyek a maguk természeténél fogva jogszerűek, viszont szándékosan nem felelnek meg a közhatósági előírásoknak. Ez azt jelenti, hogy a definíció kizárja az illegális és a háztartási termelést is.

A rejtett gazdaság és az informális munkaerőpiac erőteljesen összekapcsolódik. A meghatározás alapján minden olyan tevékenység, amely az árnyékgazdaságban történik, magában foglalja az informális munkaerőpiac egy részét. Olyan dolgozókat érint, akik gazdaságilag alárendeltek, talán lehetőségek hiányában kizárták őket a formális

munkaerőpiacról vagy önkéntesen kiléptek a formális szektorból az informális pénzbeli, illetve nem pénzbeli juttatások miatt (Fialová, 2011, 2. oldal)

A rejtett gazdaságba való belépés bizonyos célok elérése érdekében történik: adó, társadalmi hozzájárulások befizetésének, valamint a megfelelő munkaerő-piaci, környezetvédelmi, közigazgatási és egyéb előírásoknak való megfelelés elkerülése. Annak ellenére, hogy általában az árnyékgazdaság negatív hatásait vizsgálják, vannak bizonyos pozitív szempontjai is (például: lehetőség arra, hogy elkerülje a diszfunkcionális és nem hatékony kormányzati szabályokat). Ezek inkább a fejlődő országokban jellemzőek és az európai kontextus szerint a nem hatékony rendeletek a rejtett gazdaság elleni küzdelem miatt jelennek meg. Európában az árnyékgazdaság akadályozza a gazdasági fejlődést és jelentős költségeket halmoz fel (OECD, 2004, 62-98. oldal, Fialová, 2011, 2. oldal).

A legfontosabb negatív következményei és költségei a következők (Oviedo, 2009, 7-42. oldal; Schneider, 2000, 77-114. oldal):

- Az adókból és társadalombiztosítási hozzájárulásokból származó bevételek kiesés, amely szükségessé teszi a formális dolgozók nagyobb fokú leterhelését.
- Az informális munkavállalók számára a munkastandardok és társadalmi védelmi rendszer hiánya;
- Az informális cégek alacsony termelékenység;
- A tőkéhez, technológiához és piacokhoz való hozzáférés korlátozott;
- Nincsenek jogi szerződések és tulajdonjogok;
- Nem fair versenykörnyezet;
- Az informális szektor annak ellenére, hogy nem járul hozzá a központi költségvetéshez, maximálisan kihasználja a közjavakat és szolgáltatásokat.

Szélesebb perspektívában elmondható, hogy az árnyékgazdaság gátolja a hatékony forráselosztást, akadályozza a gazdasági növekedést, aláássa a társadalmi kohéziót és az ország legitimitását. A rejtett gazdaság egy komplex jelenség, melyet számos gazdasági, intézményi, szabályozási, társadalmi és kulturális tényező határoz meg. Általában ezek azok a faktorok, amelyek befolyásolják az egyének és a cégek döntéshozatalai rendszerét arról, hogy a formális vagy az informális piacon akar tevékenykedni (Fialová, 2011, 2-3. oldal).

A rejtett gazdaságot befolyásoló tényezők:

- A gazdaság fejlettségi szintje: az árnyékgazdaság szintjének meghatározásához az egyik legfontosabb eszköz. Perry és szerzőtársai 2007-es (1-19. oldal)

tanulmánya szerint a fejlettebb gazdaságok nagyobb informális szektorral rendelkeznek.

- Korruptió: a szabályok a gazdasági szereplők részére direkt (például: díjak) és indirekt (például: idő, elmaradt haszon) költségeket okoznak. Fontos szempont a rendeletek minősége és mennyisége. Loayza és szerzőtársai 2005-ös (3-22. oldal) tanulmányukban arra jutottak, hogy a nagyobb szabályozási teher, főleg a munkaerő- és termékpiacon visszafogják a gazdasági növekedést és pozitív hatással vannak az informális szektor fejlődésére. Ezek közül is az elsőként említett befolyásolja legjobban feketegazdaság növekedését.
- Az állam legitimitása, megbízható kormány, a közszolgáltatások és a kormányzás minősége. A magas adók helyett, a hozzájárulások, segélyek növelése, hogy az egyéneket és a cégeket a formális szektoron belül tartsák (Enste, 2003, 98. oldal).

Ezen fő befolyásoló tényezők mellett még vannak más faktorok is, melyek hozzájárulhatnak az árnyékgazdaság fejlődéséhez. Ezek például a makrogazdaság-politika (például: stabilizáció, liberalizáció, kereskedelmi reformok), a demográfia és a kultúra.

Perry (2007, 1-19. oldal) szerint a munkaerő-piaci intézmények három fő csatornán keresztül befolyásolják a feketegazdaságot:

- magas munkaerő-költségek (például: adók, társadalmi hozzájárulások, minimál bérek, munkavédelmi jogszabályok) csökkentik az állások számát a formális szektorban.
- A nem megfelelő szabályozási rendszer ösztönzi a munkavállalókat, önfoglalkoztatókat és a kisvállalatokat az informális szektorba való belépésre.
- A munkaerőpiac merevsége befolyásolja a termelékenység növekedését.

Az adórendszer összetettsége, a magas adók és hozzájárulások vannak leginkább hatással a rejtett gazdaság növekedésére. A magas adók növelik a motivációt az adóelkerülésre, csökkentik az adóbevételeket, ezzel csökken az állam legitimitása és a közjavak előállításához szükséges erőforrások, a gazdaság egyensúlyi állapota felbomlik (Johnson és társai, 1997, 168. oldal). Johnson és társai szerint (1998, 387-392. oldal) a közigazgatási szabályok és a mérlegelési jogkör szintén az informális szektor felé tereli a társadalmat. Megmutatták azt is, hogy ott kisebb az árnyékgazdaság, ahol alacsonyabbak az

adók, így magasabb bevétel származik belőlük, kisebbek a szabályozási mechanizmusok, kisebb mértékű a korrupció, kevesebb a vesztegetés és jobb a törvényi szabályozás.

A szigorú munkavédelmi törvények a plusz költségek miatt szintén arra ösztönözhetik a cégeket, illetve a munkavállalókat, hogy lépjenek ki a formális szektorból. Az OECD 2004-es (76-81. oldal) tanulmánya szerint az ekkor csatlakozott EU tagállamok munkavédelmi jogszabályai merevebbek voltak a régiekénél.

A minimálbér emelkedése megnöveli a vállalatok munkaerőköltségeit és, hogy ezt elkerülje, inkább olyan dolgozókat foglalkoztat, akik termelékenysége nem haladja meg a minimálbér tarifát (Deere, 1995, 232-237. oldal). Ez főleg a tapasztalatlanokat és a legfiatalabbakat érinti. Ezek az alacsony termelékenységű dolgozók kiszorulnak a formális munkaerőpiacról és munkát vállalnak az informális szektorban, vagy hivatalosan munkanélkülivé válnak, míg a rejtett gazdaságban dolgoznak (Perry, 2007, 4. oldal).

Az aktív munkaerő-piaci politika célja: a humán tőke erősítése és az érintettek foglalkoztathatóságának fenntartása. A támogatások hozzájárulhatnak a munkaközvetítés javulásához (OECD, 1993, 21. oldal). A passzív munkaerő-piaci politika azonban csökkentheti a munkakeresés intenzitását és a munkanélküliek motivációját egy felajánlott állás elfogadására, csökkentheti a munkanélküliség gazdasági költségeit, növeli a munkavállalók bérigényét, így fokozza az általános munkanélküliség mértékét. Azáltal, hogy a munkanélküliség ideje alatt biztos jövedelmet biztosít, hozzájárulhat az árnyékgazdaság csökkenéséhez (Fialová, 2011, 15. oldal).

II.2.1. A feketegazdaság megjelenése a két vizsgált országban

1. ábra Feketegazdaság a GDP százalékában			
	1999-2001	2002-2004	2005-2007
Cseh Köztársaság	19,1	18,6	17,4
Magyarország	25,1	24,3	23,8
EU (2004 előtti tagok) átlag	18,2	18	17,6

Forrás: Schneider, 2010, 23. oldal; Fialová, 2011, 7. oldal

A fenti ábra a feketegazdaság GDP-beli arányát mutatja Schneider 2010-es tanulmányának becslései alapján. A rendszerváltó országokban a gazdasági transzformáció után a formális szektor munkalehetőségeinek hiánya miatt megnövekedett a feketegazdaság. Emellett problémát jelentett a magas szintű szabályozás, a korrupció, a gyenge jogállamiság

és a magas adók, melyek következtében alacsonyabb volt az ezekből származó bevétel és az árnyékgazdaság is egyre jobban fejlődött.

A cseheknél és a szlovákoknál nem alakult ki olyan súlyos helyzet. A be nem jelentett jövedelem jelentette a legnagyobb problémát, csakúgy, mint Magyarország és Lengyelország esetében. Az informális szektorba való menekülés fő okai az adó- és szabályelkerülés. Enste (2003, 84-87. oldal) más tényezőket is megállapított, melyek hozzájárultak az árnyékgazdaság kialakulásához Kelet-Európában: a kompetencia és az állami bizalom hiánya, a tulajdonjogok gyenge érvényesülése, törvények és szabályok elégtelen végrehajtása, magas adók, sok rendelet és az illegális munka általános elfogadottsága. Továbbá úgy gondolta, hogy nincs egyértelmű és stabil intézményi struktúra, mely megakadályozná a feketegazdaság fejlődését. Probléma még Magyarország esetében a nagyon laza munkaerő felvételi és elbocsátási rendszer (Fialová, 2011, 4-8. oldal; Schneider, 2002, 5-6. oldal).

Megállapítható, hogy a Cseh Köztársaságban már a 2004-es csatlakozás előtt is az EU-val hasonló mértékű volt a rejtett gazdaság, míg Magyarország esetében már sokkal szembetűnőbb a különbség és ez az arány csak kismértékben csökkent az ezt követő időszakban.

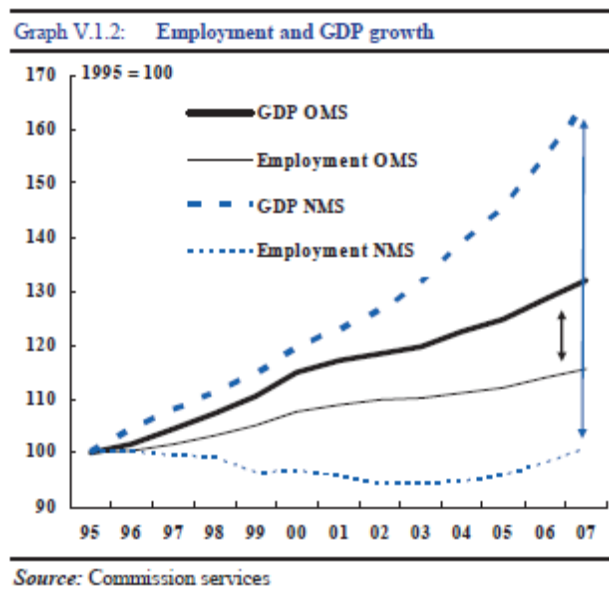
II.3. Munkaerő-piaci trendek az Európai Unióban 2004 előtt és után

2003 óta az EU munkaerőpiaca folyamatosan fejlődött egészen 2008-ig, amikor a válság utolérte a foglalkoztatást is. A krízis előtti javulást legfőképpen az erős gazdasági aktivitásnak köszönhetik, melynek során jelentős mennyiségű munkahelyet teremtettek. 2004 és 2007 között 12,2 millió új munkahelyet számszerűsített az EU-27, a 2001-2004 közötti időszak 2,2 millióhoz képest. 2007-ben a foglalkoztatási ráta a 65,4%-ot is elérte. A növekedéshez a 2004-ben csatlakozott országok is hozzájárultak, hiszen foglalkoztatási rátájuk a 2004-es 55,9%-os szintről 2007-re 59,8%-ra emelkedett. A régi tagországok mutatója 2,2% ponttal lett magasabb (67%). Ebből következően javulás következett be a munkanélküliségi rátában, mely 7,2%-ra csökkent, ez az elmúlt évtizedek legalacsonyabb adata volt. A csökkenés főleg az újonnan csatlakozott országok alacsony munkanélküliségének tulajdonítható (EC, 2009, 120. oldal).

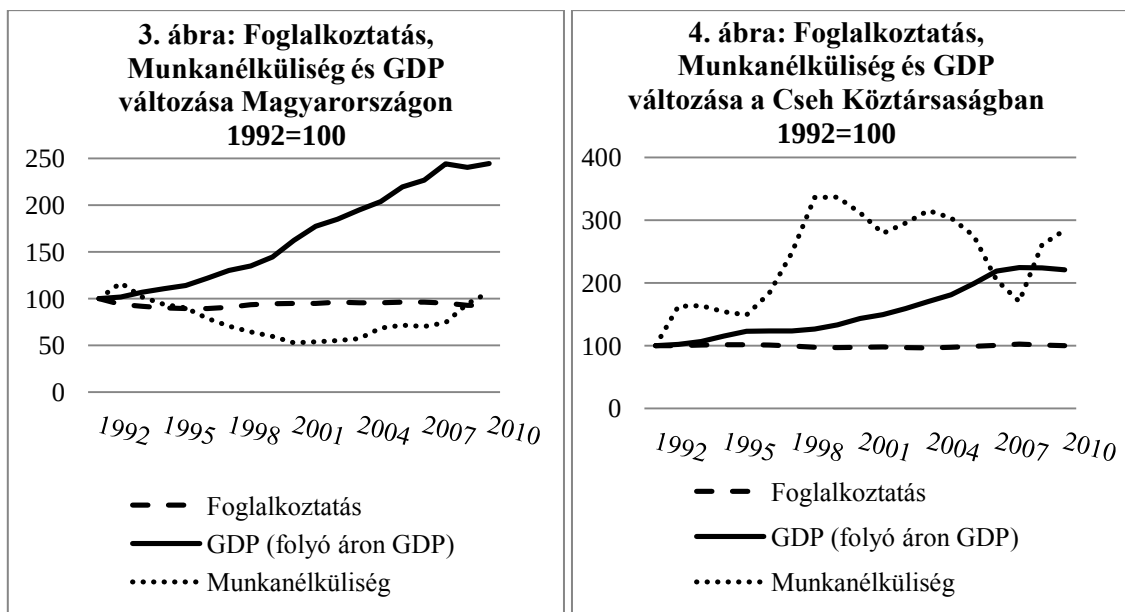
II.3.1. A 2004-ben csatlakozott országok munkaerőpiaca

A rendszerváltás kezdetén az állami szektort túlfoglalkoztatottság jellemezte, emellett jelentős volt a munkaerő felhalmozás, mely hozzájárult a magas szintű aktivitáshoz és a rejtett munkanélküliség növekedéséhez, valamint az alacsony termelékenységhez és az alacsony bérekhez. Azonban, amikor az országok elkezdtek nyitni a külső piacok felé, versenyképessé kellett válniuk, megkezdődött a gazdaságok átstrukturálása. Az 1990-es évek elején bekövetkezett sokk hatására állások szűntek meg. Emellett 1998-ban a közép-kelet európai országoknak szembe kellett nézniük az orosz válsággal, valamint a 2001-2002-es és a 2008-as gazdasági recesszióval, mely mélyen érintette a munkaerő-piacot (EC, 2009, 121. oldal).

2. ábra: Foglalkoztatás és GDP növekedése az EU-ban

Forrás: European Commission, 2009., 122. oldal

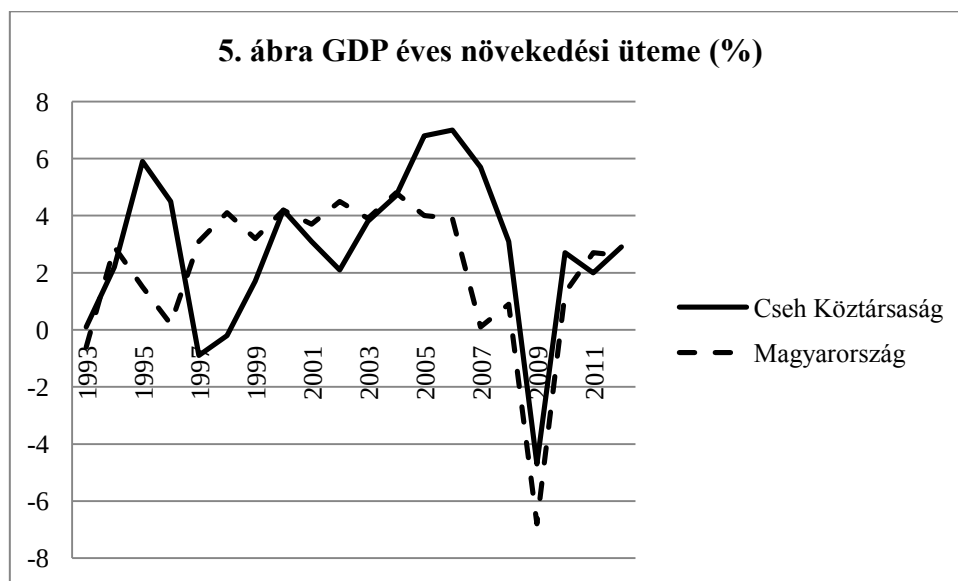

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

Az első ábrán látható, hogy 1995-ig az újonnan csatlakozott országok foglalkoztatási rátájának növekedése meghaladta a régebbi tagállamokét, azonban ezután már náluk is csökkenés következett be. 2003-ig majdnem mindegyik országban a legtöbb állást az ipari szektorban szüntették meg. 1995 és 2003 között az ipari foglalkoztatás 1,8%-kal esett vissza az új tagállamok esetében, míg a régiyeknél 0,3%-kal. Az ipari és mezőgazdasági szektorban történő létszámleépítést a szolgáltató szektorban történő munkahelyteremtéssel próbálták kárpótolni (EC,2009, 121-122. oldal).

Az általam vizsgált két ország közül, ez leginkább Cseh Köztársaságot érintette, ahol ebben az időszakban közel 1%-kal esett vissza a foglalkoztatás, míg Magyarországon, az erősebb tercier szektornak köszönhetően, közel 1%-os volt a növekedés. Hiába ugyanazok voltak a válságok hatásai az egyes országokra, más-más intézkedéseket hoztak a problémák megoldására. A cseh munkanélküliségi ráta 2000-ben 8,76%-ával 10 éves csúcsot döntött. A mutatóban történő változások egyaránt hatással voltak a foglalkoztatási, valamint az aktivitási rátára. A munkanélküliség növekedése állás megszüntetésekkel, valamint az aktivitási ráta fokozatos, de folyamatos csökkenésével járt (EC, 2009, 122. oldal). A magyar mutatók viszont jelentős javulást mutattak ebben az időszakban.

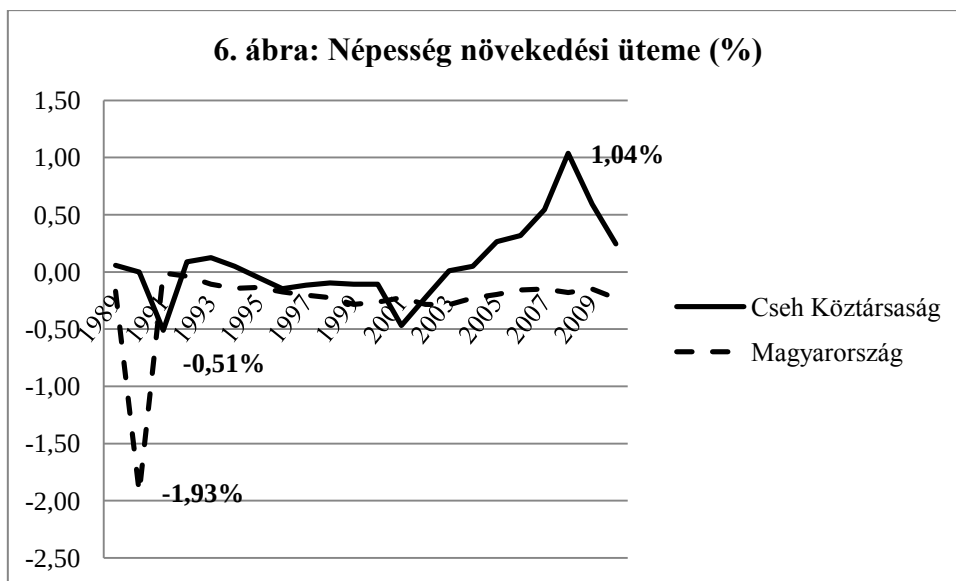
II.4. Gazdasági és demográfiai háttér

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

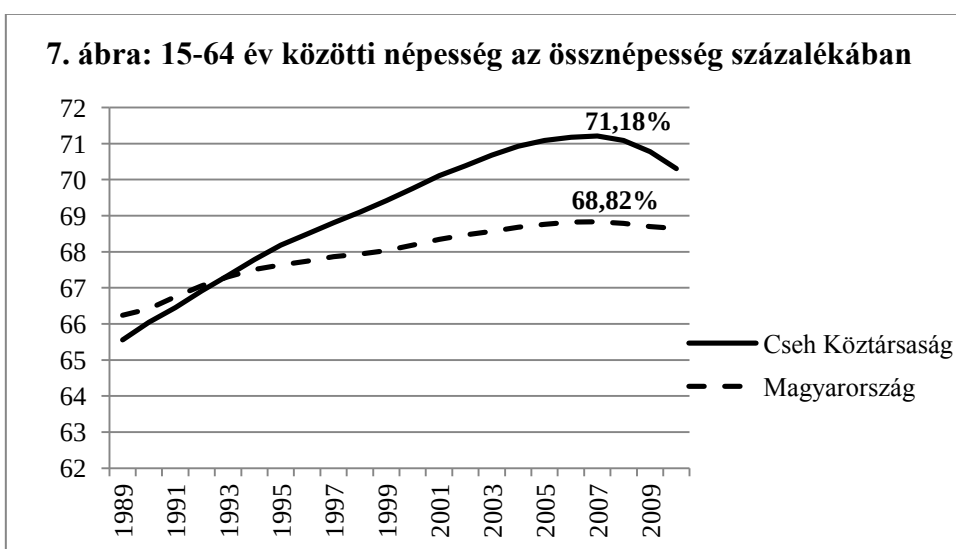
A magyar gazdaságot 2008-ig lassuló növekedés jellemezte, mely együtt járt a munkanélküliség kis-, illetve a foglalkoztatás enyhe mértékű növekedésével. A 2008-ban bekövetkező gazdasági válság 2009 közepén érte el mélypontját az országban, mely sokkal nagyobb visszaesést okozott, mint a Cseh Köztársaságban. Magyarországon 2009 második negyedében 7,5-os GDP csökkenést számítottak, mely főleg a válságra való késői reagálásnak, illetve a nagy államadósságnak köszönhető (Munkaerőpiaci Tükör, 2010, 18. oldal). 2010-re azonban javulás mutatkozott, vissza tudott állni a krízis előtti 1-2%-os növekedési ütemre, míg a Cseh Köztársaság, a többi régiós országgal egyetemben továbbra is elmarad a korábbi körülbelül 5%-os szinttől (Munkaerőpiaci Tükör, 2011, 19-20. oldal). A válságból való kilábalás főleg az európai uniós országok kormányzatainak gazdaságélénkítő intézkedéseinek, valamint az exportkereslet élénkülésének tulajdonítható (Munkaerőpiaci Tükör, 2010, 17. oldal).

Magyarországon a foglalkoztatás 2008 után a fogyasztás, és még inkább az exportkereslet csökkenésének köszönhetően a 2000-es szintre esett vissza (Munkaerőpiaci Tükör, 2009, 20. oldal). A gazdaság 2009 második fele óta növekedésnek indult, mely főleg a nemzetközi kereslet javulásának köszönhető. Ennek következtében a feldolgozóipari termelés növekedett, viszont a belső kereslet csak lassan képes felzárkózni. A hitelpiaci aktivitás visszaesése, a fogyasztás stagnálása, valamint a csökkenő beruházási kedv miatt a szolgáltató szektor teljesítménye gyengébb (Munkaerőpiaci Tükör, 2011, 20-21. oldal).

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

A népesség növekedési ütemét tekintve a rendszerváltás idején, illetve napjainkra is csökkenő tendencia a jellemző. Magyarország népessége legfőképpen 1990-ben csökkent, 1,93%-kal az 1989-es adathoz képest, míg Cseh Köztársaságban a legnagyobb zuhanás 1992-ben következett be, 0,51%-kal. A magyar népesség 1992-től lassan, de évről évre folyamatosan csökkent. Cseh Köztársaság adatait tekintve erős ingadozás mutatkozik. 2002-től 2008-ig folyamatosan emelkedett a populáció az országban. Nagyarányú növekedést 2008-ban ért el, amikor is 1,04%-kal volt magasabb a népesség 2007-hez képest.

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

Az elmúlt években mindkét országban nagyarányú volt a munkaképes korú lakosság. A rendszerváltás időszakától folyamatosan növekedett, 2007-től viszont csökkenő tendenciát mutat. Ez főleg a születések számának csökkenésével, illetve a társadalom öregedésével magyarázható. A két országban 1989-ben közel azonos volt a 15 és 64 év közötti korosztály aránya a népességben, a Cseh Köztársaságban viszont gyorsabb ütemű volt a növekedés. Tetőpontját 2006-ban érte el 71,18%-kal, míg Magyarország esetében a legmagasabb érték 68,82%.

III. Hipotézisek

Kutatásom során a következő feltevéseket szeretném igazolni, illetve megcáfolni:

1. A Cseh Köztársaság és Magyarország termelési szerkezete és termelékenysége nagyon hasonló. A többi Visegrádi Négyek országaihoz, Szlovákia és Lengyelország, viszonyítva a legkisebb különbség e között a két ország között van.
2. A feketegazdaság mérete Magyarországon magasabb, mint a Cseh Köztársaságban.

IV. Módszertan

1. Az első feltevésemet, vagyis, hogy Magyarország és a Cseh Köztársaság termelési szerkezete és termelékenysége hasonló, a következőképpen fogom vizsgálni. A termelési szerkezet esetében a két ország 2011. évi GDP-jének szektorális megoszlását fogom összehasonlítani a CIA adatai alapján.

A termelékenységbeli hasonlóságot a munkatermelékenység a foglalkoztatottak arányában mutatóval fogom elemezni. Ezt a mutatót Szlovákia és Lengyelország esetében is vizsgálni fogom, hogy rávilágítsak, a Visegrádi Négyek közötti különbségekre.

2. A második hipotézisem vizsgálatához a módszertan, amit használni fogok, hasonlít az indexszámításhoz. Négy változót veszek bele az elemzésbe: a magyar és cseh GDP-t (ezer USD), valamint a két országban a foglalkoztatottak számát (ezer fő). Négy

különböző aspektusból fogom vizsgálni a termelékenységet és az egyes esetekben mindig három tényezővel számolok:

- Az első esetben azt számolom ki, hogy a magyar GDP-t hány foglalkoztatott tudná előállítani a Cseh Köztársaságban. Ezt a következő hányados felírásával fogom tenni:

$$\frac{\text{cseh foglalkoztatottak száma (ezer fő)} * \text{magyar GDP (ezer USD)}}{\text{cseh GDP (ezer USD)}}$$

- A másodikként az első eset inverzét fogom vizsgálni, vagyis, hogy a cseh GDP-t hányan tudnák megtermelni Magyarországon.

$$\frac{\text{magyar foglalkoztatottak száma (ezer fő)} * \text{cseh GDP (ezer USD)}}{\text{magyar GDP (ezer USD)}}$$

- A harmadik szempontból azt fogom megfigyelni, hogyha a Cseh Köztársaságban ugyanannyian dolgoznának, mint Magyarországon, akkor mennyi GDP-t lennének képesek előállítani. Ehhez a következő hányadost írom fel:

$$\frac{\text{cseh GDP (ezer USD)} * \text{magyar foglalkoztatottak száma (ezer fő)}}{\text{cseh foglalkoztatottak száma (ezer fő)}}$$

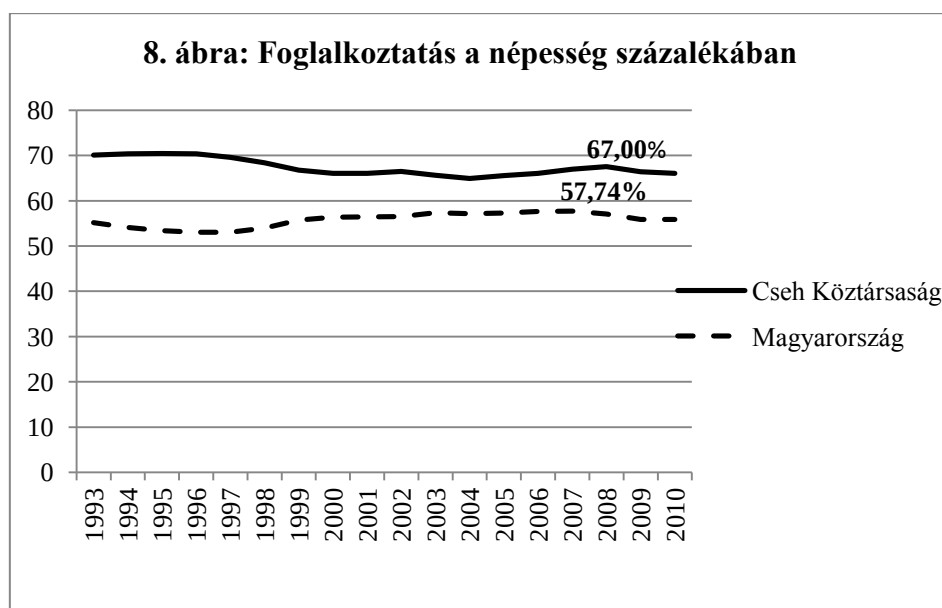
- A negyedik esetként pedig az előző fordítottját fogom vizsgálni, vagyis, hogyha Magyarországon dolgoznának annyian, mint a Cseh Köztársaságban, akkor mennyi GDP-t tudnának termelni. Ezt a következő számítással végezem:

$$\frac{\text{magyar GDP (ezer USD)} * \text{cseh foglalkoztatottak száma (ezer fő)}}{\text{magyar foglalkoztatottak száma (ezer fő)}}$$

V. Elemzés

V.1. A Cseh Köztársaság és Magyarország munkaerőpiacának összehasonlítása

V.1.1. Foglalkoztatás

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

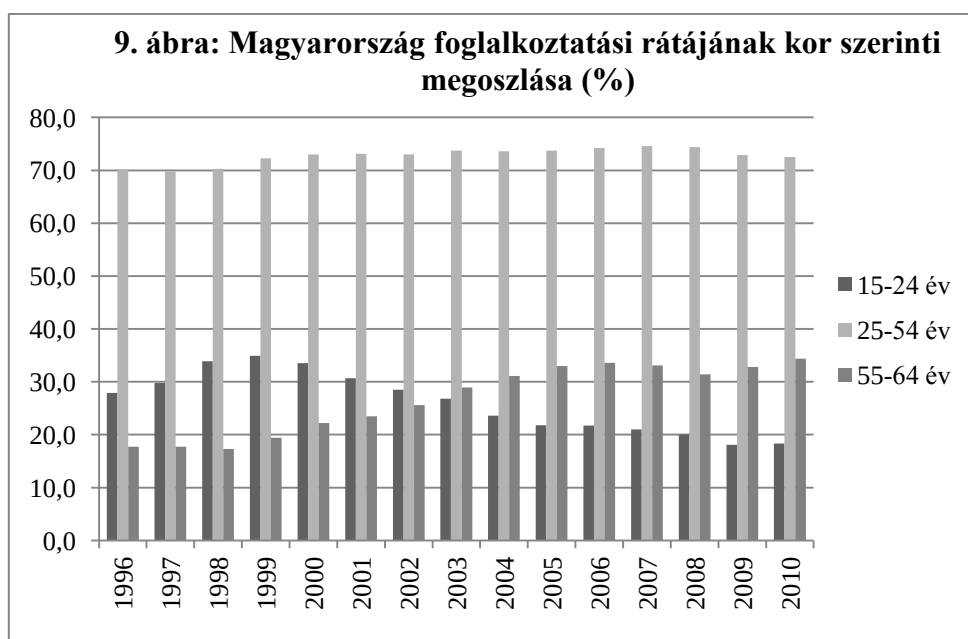
A rendszerváltás idején a foglalkoztatás 70% felett volt a Cseh Köztársaságban és ezt a magas szintet 1997-ig meg is tudta tartani a privatizációs folyamatok kiteljesedésének köszönhetően. A privát szektorban folyamatos volt a munkahelyteremtés. 1997-től csökkenés tapasztalható, mely az orosz pénzügyi válsággal, illetve a banki privatizáció késlekedésével magyarázható. Azonban ennek ellenére is a 70%-os arány közelében mozgott.

Az elmúlt években továbbra is jól teljesített a cseh munkaerőpiac. Foglalkoztatási rátája 2007-ben 67%-os értékével felülmúlta a 65,4%-os EU átlagot és megközelítette a 70%-os, Lisszaboni stratégiában előírt szintet (Katsu, 2008, 65. oldal). Mind aktivitási, mind foglalkoztatási rátája magasabb Magyarországnál.

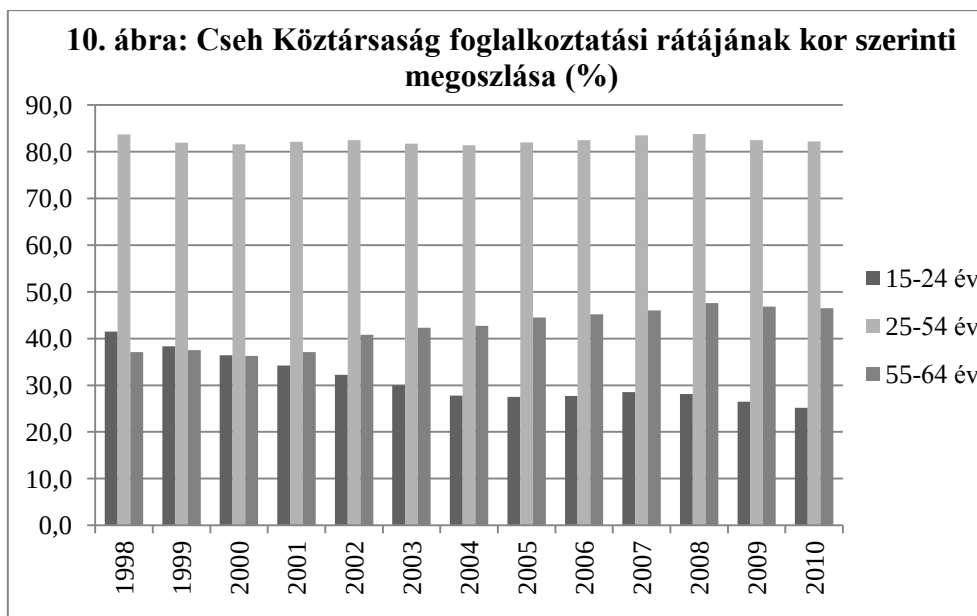
Magyarország foglalkoztatási rátája a 60%-os szint alatt van. A rendszerváltás után erőteljesen csökkent a 15-64 év közötti korosztály foglalkoztatottsága a tömegesen megszűnő vállalkozások következtében. 2003-tól azonban folyamatos növekedésnek indult, legmagasabb szintjét 57,74%-kal 2007-ben érte el. A javulás legfőképpen a szolgáltató szektor erősödésének köszönhető. A 2008-as pénzügyi válság hátrányosan érintette a

munkaerőpiacot is. 2009-re 55,85%-ra esett vissza a foglalkoztatási ráta, mely az 1999-es szintnek felel meg. Ez az érték csaknem 9% ponttal alacsonyabb az EU 27 átlagánál (Munkaerőpiaci Tükör, 2010, 18. oldal). A foglalkoztatás csökkentése leginkább a versenyszférában volt jellemző, míg a közszférában növelték a létszámot. A foglalkoztatás csökkenésével azonban nem növekedett az inaktívak aránya, hanem ennek hatásai inkább a munkanélküliség emelkedésében mutatkoztak meg (Munkaerőpiaci Tükör, 2011, 23-24. oldal).

A 2008-as gazdasági válság hatására a Cseh Köztársaságban közel azonos mértékben esett vissza a foglalkoztatás, mint Magyarországon, viszont a számok nagyságában jelentős különbség mutatkozik meg. Napjainkra, mindkét országban megállt a foglalkoztatási ráta csökkenése. Cseh Köztársaságban a 2006-os, Magyarországon a 1999-es szintre esett vissza a mutató értéke.

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat adatai alapján

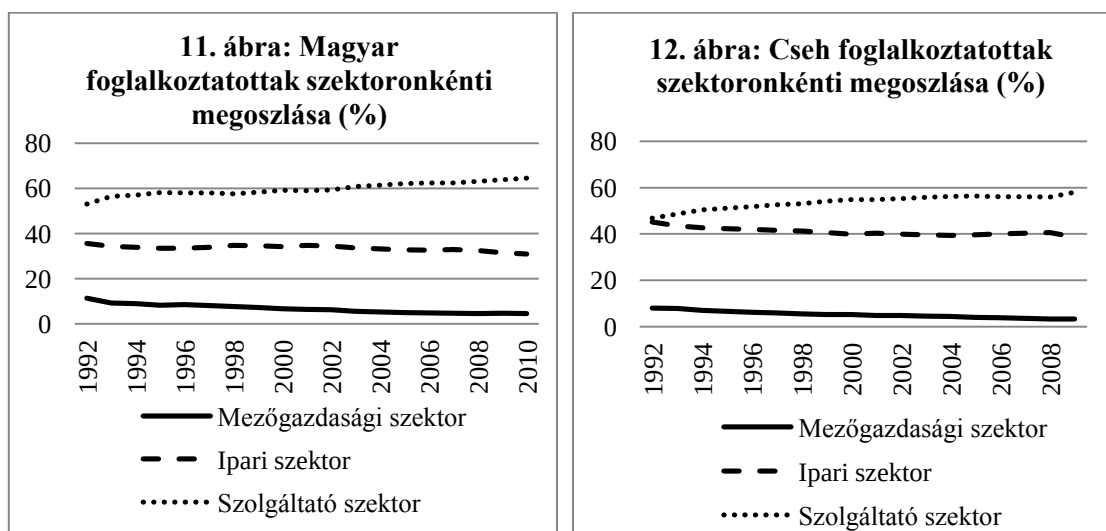
Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat adatai alapján

A Cseh Köztársaságban az idősebb munkavállalók alacsony részvétele a rendszerváltásnak köszönhető. A cseh gazdaság átstrukturálásával a dolgozóknak számos új kihívással kellett szembenézniük, új készségeket kellett szerezniük, fejleszteniük kellett tudásukat. Azonban, még ennek ellenére is magasabb az 55-64 év közöttiek foglalkoztatása, mint Magyarországon és értéke az EU átlag felett van (ECFIN, 2008, 6. oldal). A cseh nyugdíjrendszer, a magyarral ellentétben relatíve kevés ösztönzést nyújt a korai nyugdíjba vonulásra (WB, 2007, 31. oldal). Mindkét ország esetében elmondható, hogy a fiatal foglalkoztatottak aránya alacsony a többi korosztályhoz képest, mely a tanulási időszak kitolódásának tudható be.

Magyarországon az átmenet során átalakult gazdasági szerkezet másféle ismereteket kívánt meg. Ennek következtében a munkaerőpiacon komoly probléma alakult ki, hisz bizonyos dolgozók szaktudása, tapasztalata értéktelené vált, míg más szakterületeken munkaerőhiány mutatkozott. Akkoriban ez főként az idősebb korosztályt és a kevésbé képzetteket érintette, akik képtelenek voltak a változó igényeknek megfelelő szaktudás megszerzésére (MNB, 2007, 9. oldal). A 2000-es évek elején az 55-64 éves korcsoport foglalkoztatási aránya folyamatosan növekedett, míg a nyugdíjasoké csökkent (ez leginkább a nyugdíjkorhatár emelkedésének köszönhető), azonban még így is jóval az EU átlag alatt teljesít (Munkaerőpiaci Tükör, 2009, 16-17. oldal).

A fiatal 15-24 éves korosztály kevésbé jelenik meg a munkaerőpiacon és aktivitási rátájuk is alacsony. Az inaktívak többsége a tanulókból tevődik össze. Ez nemcsak a nappali

tagozatos oktatás miatt van így, hanem azért is, mert sok fiatal, akik bekerülnének a munkaerőpiacra, középfokúnál alacsonyabb végzettséggel rendelkeznek (MNB, 2007, 11. oldal).

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

A legtöbb új munkahelyet az ipari és szolgáltatószektorban hozzák létre mindkét országban. A Cseh Köztársaságban a kommunista időszak végeztével gyorsan belefogtak a rendszerváltás folyamatába. Ebben az időszakban erősen függött az ipartól, főleg az autóipartól. Ez az iparág mai napig fontos motorja a cseh gazdaságnak (REED, 2009, 1. oldal).

A privatizáció és az árak liberalizációja megnövelték az ország nemzetközi versenyképességét. Ráadásul az újonnan alapított kisvállalkozások gyors expanziója, valamint az export irányának keletről nyugatra történő áthelyezése számos multinacionális vállalati befektetéséhez is hozzájárította. A nagyarányban beáramló külföldi működőtőke befektetések (FDI) hozzájárultak az ipari termelés növekedéséhez. Elsősorban a Skoda Autó Volkswagennek való 1991-es értékesítése jelentett erőteljes emelkedést az autógyártás és az export terén (OECD 2008, 32. oldal).

A 2008-as Cseh Köztársaságra vonatkozó OECD gazdasági felmérés kimutatta (32. oldal), hogy az FDI és a feldolgozóipari export kulcsszerepet játszik az ország gazdaságában. Az utóbb említett tényező a reál GDP növekedésének a fő motorja. 2005 és 2006 között a feldolgozóipari export 14,7%-kal emelkedett. A 2008-as gazdasági válság csökkentette az ország külkereskedelmi mérlegét. Ez legfőképpen az autóipart érintette, ahol tömeges

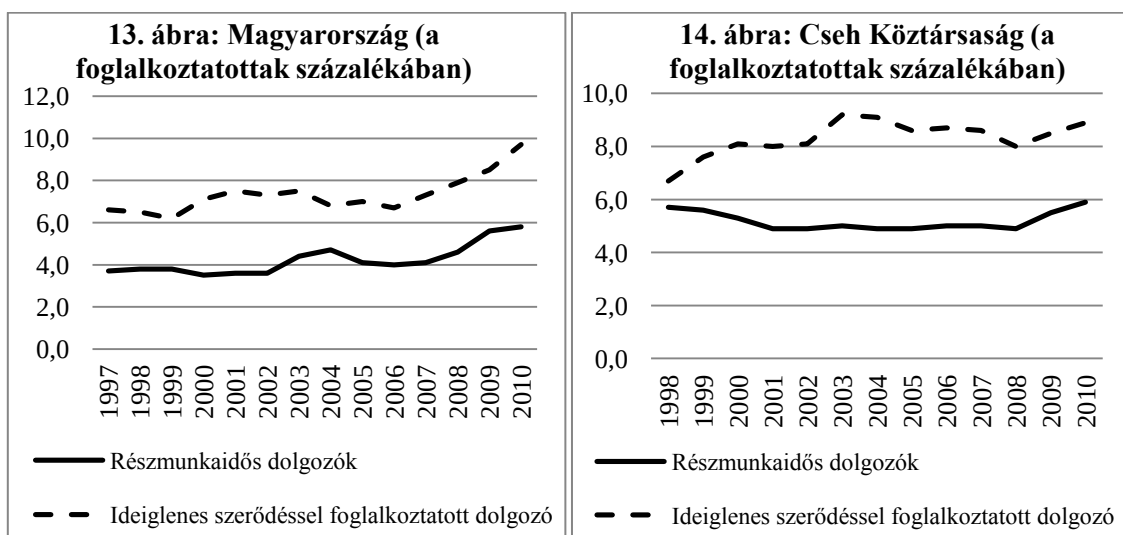
létszámleépítéseket hajtottak végre ebben az időszakban (Eironline, 2008, letöltés ideje: 2012.02.13).

Az 1990-es évektől elkezdődött a kisméretű szolgáltató szektor gyors expanziója. Két területen, a közigazgatás és az idegenforgalom, történt figyelemreméltó emelkedés. Mindkét ország esetében elmondható, hogy 1995 és 2006 között a munka termelékenységére erőteljesebben növekedett az iparban, mint a piaci szolgáltatásoknál (OECD, 2008, 44. oldal).

A rendszerváltás különbözőképpen hatott a magyar termelési szerkezetre, mint a többi közép-kelet-európai országéra. Az ipari termelés, mely a rendszerváltás előtt a legfontosabb szektor volt, visszaesett, míg a szolgáltató szektor növekedett. A 2000-es évek elején, a szolgáltatások iránti igény növekedésének köszönhetően, a legtöbb új munkahelyet ebben a szektorban teremtették. Ez a produktivitás emelkedéséhez vezetett, főleg a telekommunikáció, a turizmus és a banki szolgáltatások területén. Növekedési rátája meghaladta az ipari szektorét. 2001 és 2006 között az ipari termelés növekedése gyengébb volt, mint a szolgáltató szektoré, mely különösen jól teljesített a közlekedés, telekommunikáció és szállodai szolgáltatások esetében (OECD, 2008, 31. oldal). Magyarországon támogatták a beáramló működőtőke befektetéseket (FDI) annak érdekében, hogy növeljék az ipari exportot és fenntartsák az egyensúlyt az ipari és szolgáltató szektor között. Az OECD 2007-es Magyarországra készített gazdasági jelentése szerint az export-alapú gyártás és az FDI-ok együttesen adták a gazdasági növekedés motorját, még annak ellenére is, hogy szolgáltató szektora mind hazai, mind külföldi piacokon jelen van. Az olyan cégek befektetései, mint a General Electric, a General Motors, az Ericsson és a Suzuki új ismereteket és technológiát hoztak be az országba, mellyel hozzájárultak a foglalkoztatás javulásához, valamint az ipari termelés és az export növeléséhez (OECD, 2008, 32. oldal).

A mezőgazdaságban alkalmazottak aránya, mely a 20. század elejéig a dolgozók 60%-át foglalkoztatta, folyamatosan csökken. Ez a tendencia feltehetőleg a sajátos konjunktúraciklusuknak, illetve a tőkeintenzív átalakulás következménye (Munkaerőpiaci Tükör, 2009, 21. oldal). A 2008-as válság legfőképpen az ipari szektort, elsősorban az exportorientált feldolgozóipart, érintette. Az építőipar visszaesésének már a válság előtt is mutatkoztak jelei, azonban az olyan szolgáltatások teljesítményei, mint például az ingatlan, pénzügyi és egyéb üzleti szolgáltatások jelentősen javultak (Munkaerőpiaci Tükör, 2010, 23-24. oldal). A recesszió időszakában a legtöbb elbocsátás az ipari, feldolgozó- és az építőipari ágazatokban történt, de a belső kereslet visszaesése miatt a terciér szektor is gyengén teljesített. A válságból való kilábalás jeleként mutatkozott, hogy az ipari foglalkoztatás 2010-ben javulni kezdett. Ez legfőképpen az exportorientált feldolgozóipart jellemezte. Az

építőipari szektor csökkenése nem állt meg, de visszaesése napjainkra lelassult. A szolgáltató szektor teljesítménye továbbra is stagnál, ennek ellenére az itt dolgozók aránya növekedett (Munkaerőpiaci Tükör, 2011, 28. oldal).

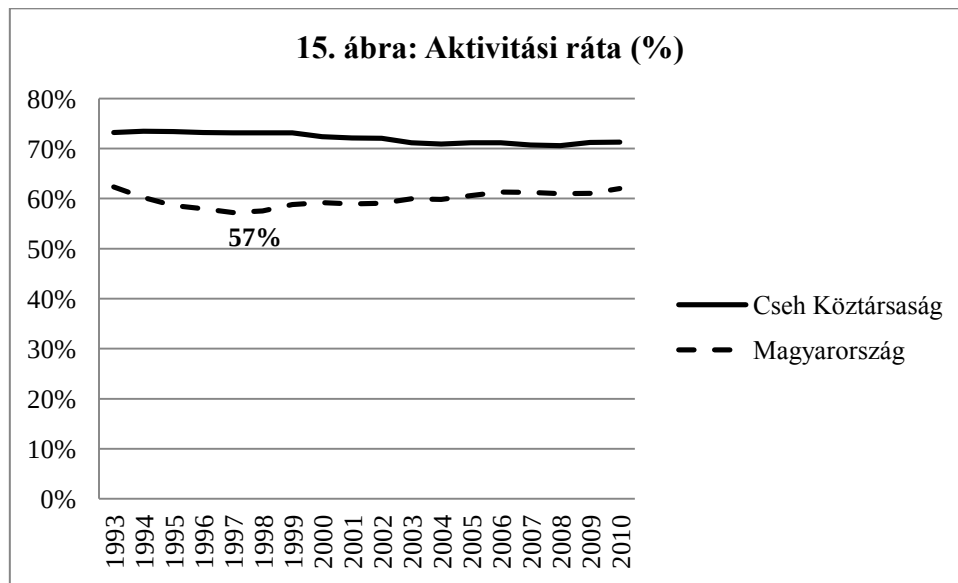

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

A Cseh Köztársaságban és Magyarországon a munkahelyek többsége tartós és teljes munkaidős állások. Az elmúlt időszakot megfigyelve megállapítható, hogy az előbb említett országban a részmunkaidős állásban dolgozók száma stagnált a 2008-as válságig, majd emelkedésnek indult. Az időleges foglalkoztatás tendenciájában erőteljes ingadozás figyelhető meg a vizsgált időszakban, mindemellett a pénzügyi krízis után itt is növekedési tapasztalható. Mindkét ország esetében megállapítható, hogy mind a részmunkaidős, mind az időleges foglalkoztatás esetében a 18,2, illetve 14,5%-os EU-27 átlag alatt szerepelnek (ECFIN, 2008, 3. oldal).

A tartós foglalkoztatás legfőképpen a rendszerváltás előtti időszakot jellemezte, amely részét képezte a cseh gazdasági struktúrának. Az ipari foglalkoztatásban a tartós és teljes munkaidős szerződések száma az EU országait (24,8%) tekintve itt a legmagasabb, míg a terciér szektor méretében és a részmunkaidős, illetve időleges állások számában jóval az EU átlag (68,9%) alatt szerepel. A szolgáltató szektor növekedésével azonban egyre jobban megnő a kereslet az előbbi két foglalkoztatási típus iránt. Emellett azonban fennmarad a tartós foglalkoztatás jelentősége (ECFIN, 2008, 3-4. oldal).

V.1.2. Aktivitás

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

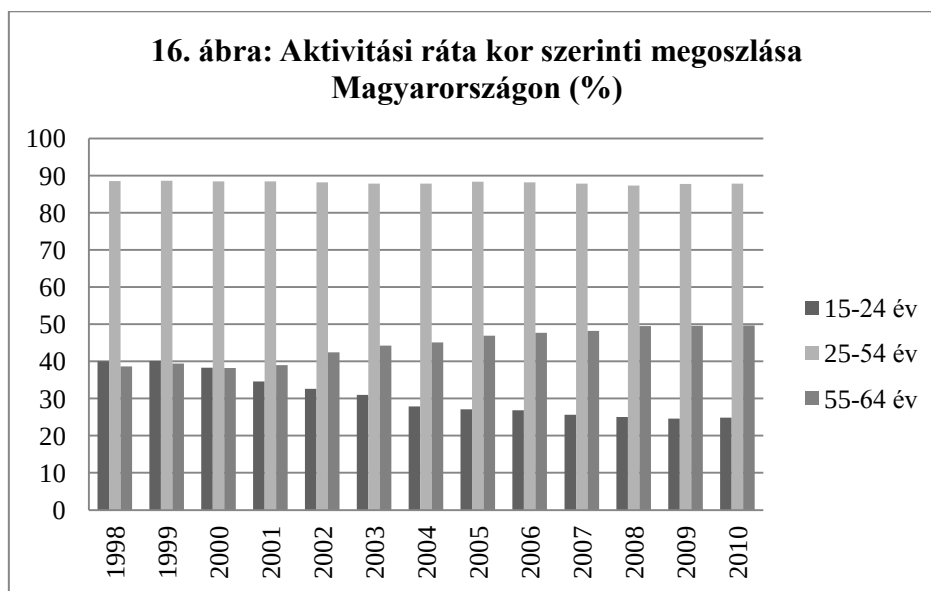
A rendszerváltás első időszaka negatívan hatott a cseh munkavállalási hajlandóságra, főleg a férfiak körében. A 2000-es évektől lassuló csökkenés tapasztalható az aktivitási rátában is. Ez főleg a fiatalok és a középkorúak aktivitásának visszaesése miatt következett be. Az OECD átlagához viszonyítva a fiatalok, a nők és az idősek aktivitási aránya alacsony (ECFIN, 2008, 6. oldal).

Aktivitási rátát a rendszerváltást követően csökkenő tendencia jellemezte Magyarországon, mely csak a 2000-es évektől változott. A munkavállalási hajlandóság 1997-ben érte el legalacsonyabb, 57%-os szintjét. Ekkor az EU 15 átlagához viszonyítva körülbelül 10%-os lemaradásban volt (MNB, 2007, 9. oldal). Az aktivitási ráta 2002-től kis mértékben, de növekszik. Azóta 2008-ig csekély mértékű növekedés volt tapasztalható, mind a nők, mind a férfiak körében, ennek ellenére a különbség nem csökkent, mivel az EU-ban is növekedett az aktivitási ráta (MNB, 2007, 10. oldal). Azonban megfigyelhető, hogy míg Magyarországon növekszik a munkavállalási hajlandóság, addig a Cseh Köztársaságban stagnál, ennek ellenére a 2008-as válság előtt bővült a foglalkoztatásuk. Ez az európai konjunktúra emelkedésével, valamint a munkakereslet fellendülésével magyarázható. Míg a csehek ezt kihasználva új munkahelyeket tudtak teremteni, addig a Magyarországon ez elmaradt. Az MNB 2007-es (10. oldal) tanulmánya szerint a magyar munkakínálattal súlyos és régóta tartó probléma van. 2004 és 2005 között az aktivitási ráta növekedése a munkanélküliség emelkedésének tulajdonítható, míg 2005 és 2006 között a foglalkoztatottak számának növekedéséből következett

(Munkaerőpiaci Tükör, 2006, 3. oldal). Azonban nemzetközi viszonylatban a mutató még mindig alacsonynak számít.

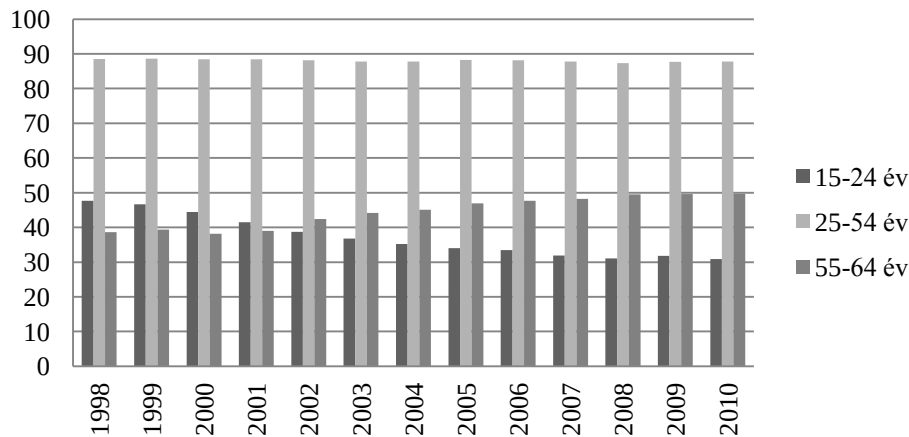
Az aktivitási ráta alakulása nagyban függ a népesség összetételének változásától, valamint az egyes csoportok mutatóiból származó különbségektől. A demográfiai összetétel az ezredforduló idejéig növelte az aktivitást (MNB, 2007, 5. oldal). Ez főleg annak köszönhető, hogy nagyrészt ekkor álltak munkába az 1950-es években, a Ratkó Anna nevéhez fűződő szigorú abortuszpolitika következtében született, népesebb generáció (Ratkó-gyerekek) gyermekei, az úgynevezett Ratkó-unokák. Azonban a közeljövő kedvezőtlen trendje a Ratkó-gyerekek nyugdíjas korba való lépése lesz, mely csökkenteni fogja a munkaerő kínálatot. A nyugdíjkorhatár emelése, illetve a nyugdíjtörvény szigorítása eddig késleltette ezen generáció tömeges nyugdíjba vonulását (Munkaerőpiaci Tükör, 2009, 31. oldal, MNB, 2007, 5. oldal).

Az oktatás is hatással volt az aktivitásra, azáltal, hogy az idősebb, képzetlenebb munkaerőt felváltotta a magasabb képzettségi szinttel rendelkező fiatalabb korosztály. Az alacsonyabb végzettségűek általában rosszabb munkavállalási esélyekkel és lazább munkaerőpiaci kötődéssel rendelkeznek (MNB, 2007, 21. oldal).

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

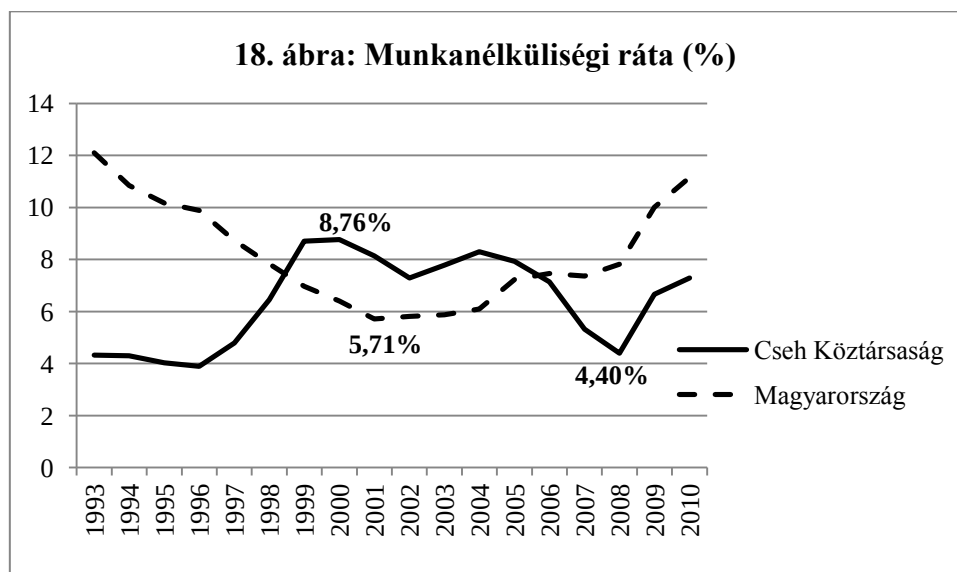
17. ábra: Aktivitási ráta kor szerinti megoszlása a Cseh Köztársaságban (%)

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

Mindkét országban megfigyelhető, a jellemzően képzésben résztvevő, 15-24 éves korosztály folyamatosan csökkenő aktivitási rátája, mely az oktatási rendszernek, illetve a tanulmányi idő kitolódásának köszönhető. Az oktatás terjeszkedése csökkenti a munkakínálatot, mivel a tanulás melletti munkavégzés ritkán fordul elő. Így a továbbtanuló fiatalok csak később állnak munkába. A termékenységük időszakában a női aktivitás alacsony, ez a szülési ellátásnak köszönhető. Az idősebb, 55-64 éves korosztály mutatójánál is azonos, lassan emelkedő tendencia valósul meg Magyarországon és a Cseh Köztársaságban, mint a 15-24 éves korosztály körében, de ezen korosztály munkavállalási hajlandósága is jóval le van maradva, csakúgy, mint a fiataloké, a 25-54 év közöttiek rátájától (MNB, 2007, 12. oldal).

V.1.3. Munkanélküliség

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

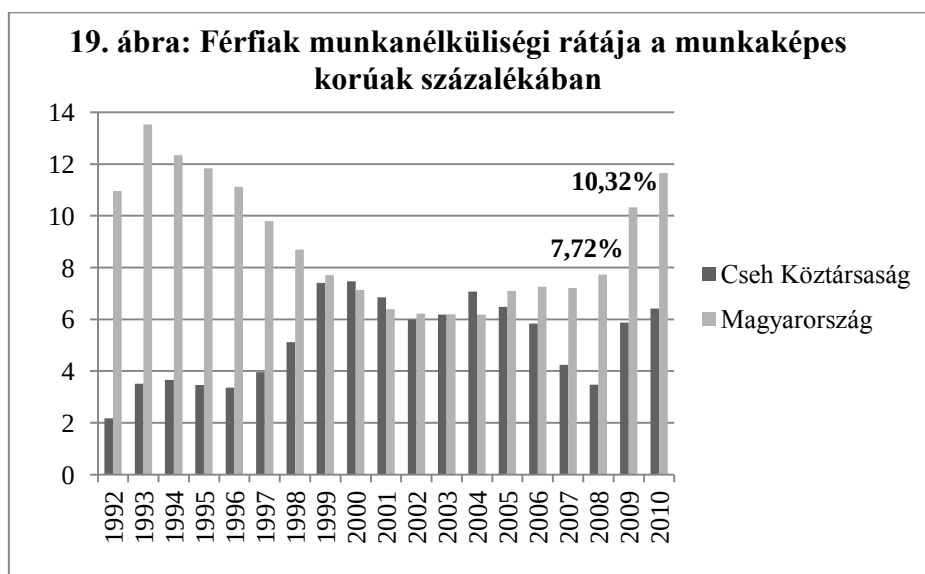
A Cseh Köztársaságnak, a többi újonnan csatlakozott tagországgal ellentétben, a rendszerváltás után is sikerült alacsony szinten tartani munkanélküliségi rátáját. Ez legfőképpen az erős gazdaságnak, különösképpen az iparnak és a részben állami tulajdonú, kedvező banki kölcsönöknek köszönhető. A munkaerőpiac strukturális változásait az 1990-es évek végi recesszió idejére halasztották, amikor a külső kereslet összeomlása hátrányosan érintette a cseh vállalatokat (ECFIN, 2008, 1. oldal).

A Cseh Köztársaságot közvetlenül kevésbé érintette a 2008-ban bekövetkező gazdasági válság, sőt ebben az évben rendkívül jól teljesített a munkaerőpiacon, munkanélküliségi rátáját 5% alá szorította. A krízis közvetett hatásait azonban ugyanúgy megérezte, mint a többi ország.

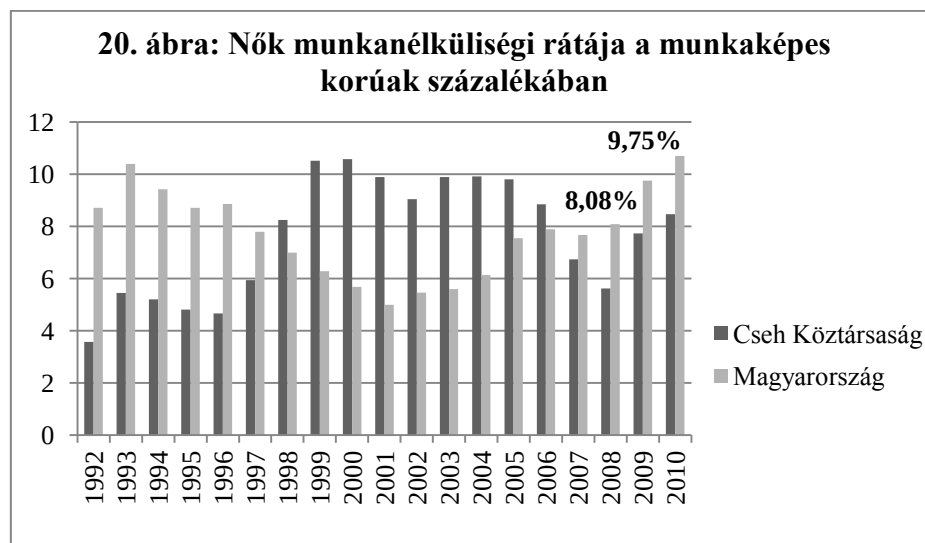
Az elmúlt évtizedben, az ország nagy arányban vonzotta a közvetlen külföldi befektetéseket, azonban ezeket a válság hátrányosan érintette, a bevételek visszaestek, a külföldi vállalatok csökkentették a munkaerő felvételeket. A befektetéseknek köszönhetően a Cseh Köztársaság technikai szempontból erős volt a régióban, viszont gazdasága erősen függ az exporttól. A legtöbb munkahely az autóiparban szűnt meg. A nemzetközi cégek tömeges elbocsátásai viszont lehetővé tették a helyi, cseh vállalatok számára a tehetséges munkaerőhöz jutást. Azonban a leépítések ellenére a magasan képzett (főleg informatikai és telekommunikációs cégeknél) munkaerő iránti kereslet változatlan maradt. Egyedül a megosztott szolgáltató központoknál folytatódott a visszaesés ellenére is a munkaerő felvétel.

Mivel ezek a cégek működésük során méretgazdaságosságra és költségmegtakarításra törekszenek, nem érintette mélyen a válság (REED, 2009, 1. oldal).

Magyarország foglalkoztatáspolitikájának legfőbb célja a rendszerváltás idején a munkanélküliségi ráta csökkentése volt. Legalacsonyabb 5,71%-os értékét 2001-ben érte el. Ezután fokozatosan emelkedett, főleg a 2008-as recesszió idején történt erőteljes növekedés. 2010-ben érte el tetőpontját, amikor 11% fölé ment a mutató és azóta sem mozdult el erről a szintről. Ez a folyamat legfőképpen a foglalkoztatás csökkenésének köszönhető. A munkanélküliek nagy részét a tartós, egy évnél hosszabb ideig állást nem találók teszik ki (Munkaerőpiaci Tükör, 2009, 35. oldal).

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

A Cseh Köztársaságban a gazdaság átstrukturálása, valamint a foglalkoztatás szektoronkénti megoszlásának változása leginkább a férfi dolgozókat érintette, hiszen az olyan területeken, mint a bányászat vagy az ipar a férfi munkaerő a domináns. A mezőgazdasági és a háború utáni baby boom idején foglalkoztatottakat érintették leginkább a recessziók.

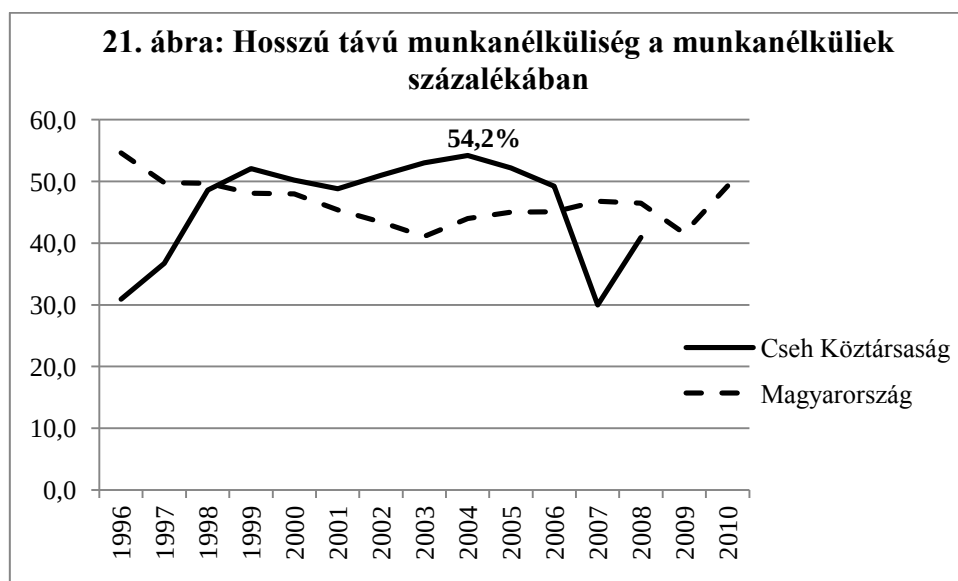
A női foglalkoztatottság 2007-ben jelentősen javult. A fiatalok foglalkoztatását illetően a rendszerváltó országok többségében megfigyelhető egy erőteljes csökkenés (2007-ben 27%), főleg Magyarország és Cseh Köztársaság esetében igaz, ahol 2007-ben 1998-hoz képest 13%-kal lett alacsonyabb a foglalkoztatási rátájuk. Ez a tendencia a tanulás idejének kitolódásának tulajdonítható (EC, 2009, 122. oldal). Az idősebbek (55-64 éves korosztály) foglalkoztatási rátája mindkét országban emelkedett.

Magyarország esetében megfigyelhető, hogy a nők munkanélküliségi rátája 2004-ig alacsonyabb volt a férfiakénál a következő években azonban utolérte és meg is haladta mutatójukat. A 2008-as pénzügyi válság különbözőképpen hatott a két nem foglalkoztatottságára. A recesszió leginkább az ipari szektort, azon belül is a feldolgozóipart érintette, ahol a férfi dolgozók aránya jóval magasabb, mint a nőké. Ez megmutatkozott a munkanélküliségi ráta emelkedésében is (Munkaerőpiaci Tükör, 2011, 27-28. oldal). A férfiak mutatója 2009-re majdnem 3%-kal növekedett az előző évhez képest, míg a nőké csak közel 2%-kal.

Az alacsony foglalkoztatási és aktivitási ráta nem feltétlenül jelenti azt, hogy a munkaerőpiac merev. 2002 és 2006 között az új tagállamok munkaerőpiacát intenzív munkaerő-áramlás jellemezte. A munkaerő közvetítői tevékenység erős az egyes országokban, köztük Magyarországon is, mivel munkanélküliség esetén magas a munkaerőpiacról való kikerülés kockázata (EC, 2009, 123. oldal).

A 2004-ben csatlakozott, új tagországok munkaerőpiacán 2003 és 2007 között 3 millió új munkahelyet hoztak létre (EC, 2009, 123. oldal). A 2000 és 2003 közötti foglalkoztatás csökkenést a következő évben növekedés követte a fiatalok és a középkorúak körében. 2006 és 2007-re ez a két korosztály érte el a legnagyobb növekedést az elmúlt évtizedben. A legkiemelkedőbb a férfi munkaerő felhalmozódása volt 2003 és 2007 között, 2%-al növekedett a foglalkoztatásuk, míg 2000 és 2003 között 0,5%-os visszaesést rögzítettek (EC, 2009, 124. oldal). A férfiak foglalkoztatásának felélédeése erősebb volt, mint a nőké ebben az időszakban, mivel a rendszerváltás során bekövetkezett gazdasági struktúraváltás ez előbb említetteket erőteljesebben érintette. Ezzel párhuzamosan csökkent a munkanélküliségi ráta,

ezzel is szűkítve az Unió tagállamai közötti rést. 2007-ben 7,6%-ra csökkent a munkanélküliségi ráta, 5%-kal a 2003-as adathoz képest (EC, 2009, 124-125. oldal).

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

A hosszú távú munkanélküliség aránya is 2004-től csökkenő tendenciát mutat a Cseh Köztársaságban, ekkori értéke 54,2% volt, 13%-kal haladta meg az EU átlagot. A rendszerváltás kezdetén az általános vélemény az volt, hogy a közép és kelet-európai országokban magasan képzett a munkaerő. A hosszú távú munkanélküliség legfőképpen a nem megfelelően képzett réteget érinti. A csökkenő munkanélküliségi ráta és a magas hosszú távú munkanélküliség kombinációja számos iparágban növelte a versenyt a képzett munkaerő iránt (EC, 2009, 125. oldal). A magas munkaerőhiány következtében a Cseh Köztársaságban szűkítették a munkaerő piacot, főleg az ipari szektorban, ahol az 1990-es évek közepén számos munkahelyet szüntettek meg. A munkaerőhiány jelenlétének hatására csökkenés mutatkozott a munkanélküliségben, emellett 2003 és 2007 között a GDP éves átlagos növekedése 5,5% feletti volt (EC, 2009, 125. oldal). Az alacsony munkanélküliségi és aktivitási ráta, valamint a hosszú távú munkanélküliség problémáival legfőképpen a fiataloknak, az alacsony és közepes képzettségű 45 és afelatti munkakeresőknek kell megküzdeniük. A Cseh Köztársaságban és Magyarországon növelték a nominális munkaerő költségeket. Bár a nominális bérek és a termelékenység nem emelkedett. A nominális bérek növekedése nagyban igazodik a termelékenység fejlődéséhez (EC, 2009, 125-127. oldal).

V.2. Munkaerő-piaci politikák kiadásainak összehasonlítása

Az Eurostat adatbázisa alapján készítettem egy táblázatot, mely a különböző munkaerő-piaci ösztönzőkre fordított kiadásokat tartalmazza a két ország esetében 2003 és 2009 között. Az adatok millió euróban vannak megadva. A táblázatot az 1. számú melléklet tartalmazza.

Megfigyelhető, hogy a munkaerő-piaci szolgáltatások és támogatások mértéke Magyarország esetében jóval magasabb volt, mint a Cseh Köztársaságban egészen a 2008-as válságig. 2009-re a cseheknél is 6% fölé emelkedett a munkanélküliségi ráta, így egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a különböző foglalkoztatást ösztönző eszközök. Míg 2008-ban 694,5 millió eurót költöttek a munkaerő-piaci politikák kivitelezésére, addig 2009-ben már 1012,31 millió eurót. Magyarországon 679,69 millió euróról 908,22 euróra növekedett ez az érték.

A legtöbb forrást a munkanélküli jövedelempótló támogatásokra költötték, melybe beletartozik a munkanélküli segély is. Magyarországon 2004 és 2008 között közel 100 millió euróval többet költöttek erre a célra, mint a Cseh Köztársaságban. Ennek az a veszélye, hogy kitolódik a munkanélküliek álláskeresési ideje, csökkentheti motivációt egy állás elfogadására, ezzel hozzájárulhat a munkanélküliség növekedéséhez.

A Cseh Köztársaságban a munkanélküli jövedelempótló támogatásokra költött összeg 2009-ben volt a legmagasabb, 602,3 millió euróval. Ez az összeg több mint 300 millió euróval volt nagyobb az előző évihez képest és majdnem 110 millió euróval több a magyar adattól.

Magyarország esetében a legkiemelkedőbb változás a közvetlen munkahelyteremtés 2009-es adatánál figyelhető meg. Míg az előtte levő években 50 millió euró körüli értékeket szántak, addig a válság utáni évben több mint 200 millió eurót költöttek erre a célra. A Cseh Köztársaságban ennél a tételnél nem következett be nagyarányú növekedés.

Mindkét ország részéről elmondható, hogy a legkevesebb forrást a pályakezdők és az önfoglalkoztatás ösztönzésére fordítják.

A foglalkoztatást ösztönző támogatásokat a válság hatására nem növelték és nem is kiemelkedő az erre fordított összeg. A Cseh Köztársaságban erre a célra 40,3 millió eurót, míg Magyarországon 64,56 millió eurónak megfelelő összeget szántak.

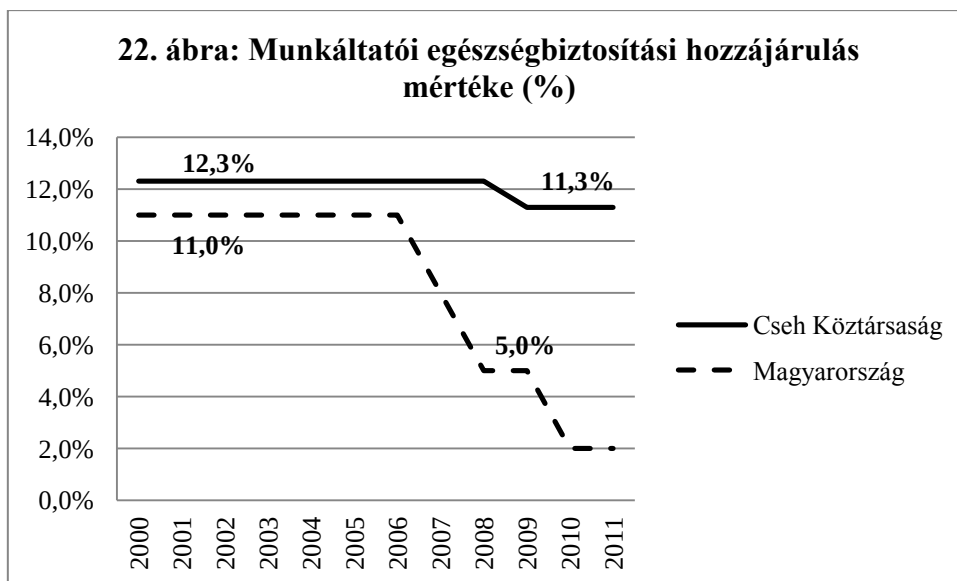
V.3. A két ország adópolitikájának összehasonlítása

A következőkben a magyar és cseh társadalmi szociális hozzájárulási rendszert hasonlítom össze. Az egészségügyi, nyugdíjbiztosítási és munkaerő-piaci hozzájárulások vizsgálatával foglalkozom. A társadalombiztosítási rendszernek két fő problémája van. Egyrészt a biztosítás látszatát kelti, pedig a magasabb hozzájárulás, magasabb bevételt jelent az állam számára. Másrészt a nyereség elköltése nem minden esetben a célnak megfelelően történik (ISEA, 2005, 8. oldal).

A Cseh Köztársaságban az új szociális rendszert az 1990-es évek elején hozták létre, az egyének szociális biztonságának megteremtése érdekében (ISEA, 2005, 8. oldal). Magyarországon 2012. január 1-jétől megszüntetésre került a foglalkoztató és a biztosított egyéni vállalkozó által fizetett munkáltatói társadalombiztosítási járulék (a nyugdíj-biztosítási, az egészségbiztosítási- és munkaerő-piaci járulék). Ehelyett bevezetésre került a szociális hozzájárulási adó, mely szerint a kifizető, illetve saját maga után az egyéni vállalkozó és a mezőgazdasági őstermelő adót fizet, melynek mértéke az adó alapjának 27 százaléka (NGM, letöltés ideje: 2011.12.29.).

Magyarországon a teljes adóteher 2000 és 2006 között fokozatosan csökkent 39%-ról 37,3%-ra, 2008-ra viszont 40,4%-ra emelkedett, mellyel a nyolcadik legmagasabb volt az EU-ban. A munkavállalók által fizetett társadalmi hozzájárulások és a termékekre kivetett adók 2000 óta folyamatosan növekedtek (Eurostat, 2010, 205. oldal).

A Cseh Köztársaságban az adóterhek 2000 és 2004 között folyamatosan emelkedtek, egészen a GDP 37,4%-áig (Eurostat, 2010, 177. oldal). 2005 és 2009 között azonban nem haladta meg ezt a szintet (34,1% volt 2009-ben, 1,3%-kal az EU 27 átlag alatt). Ez annak köszönhető, hogy a 2004-ben életbe lépett reformok erőteljesen csökkentették az adóterheket (Eurostat, 2011, 171. oldal).

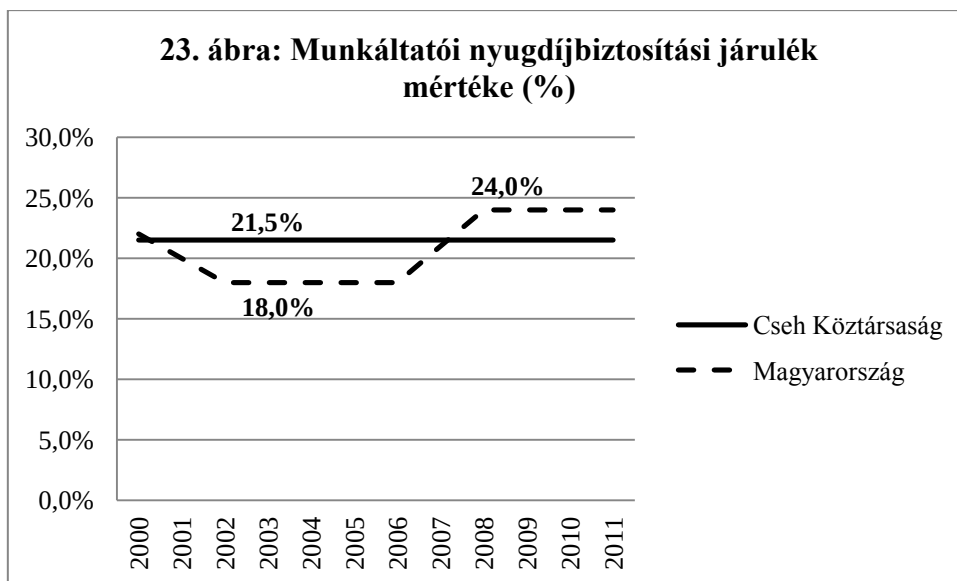

Forrás: Saját szerkesztés a cseh pénzügyminisztérium és a NAV adatai alapján

A Cseh Köztársaság esetében az egészségbiztosítási hozzájárulásba beleszámoltam a betegellátás idejére fizettet díjat is. Magyarországnál pedig a természetbeni és pénzbeli egészségbiztosítási járulékot kalkuláltam egybe.

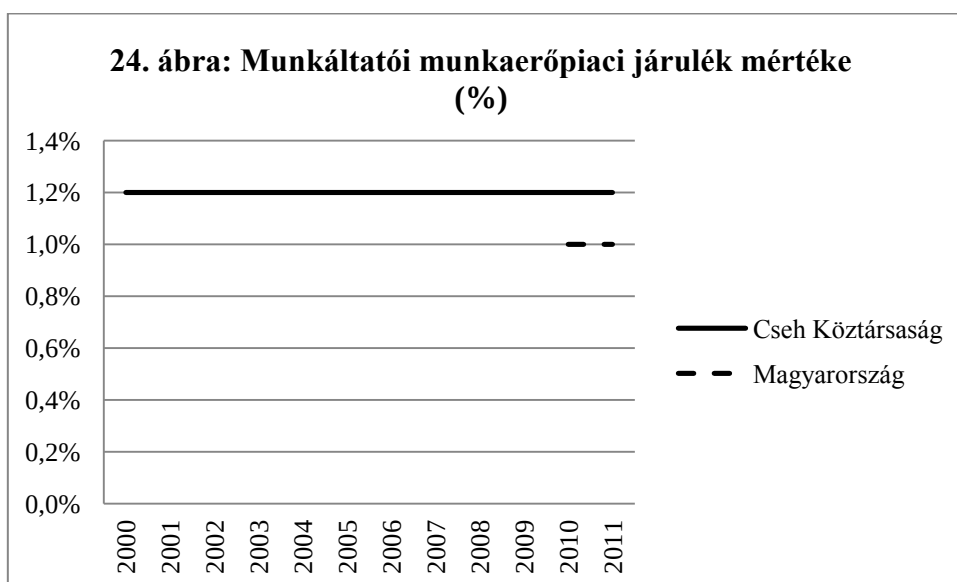
A fenti grafikonon megfigyelhető, hogy a cseheknél 2000 és 2008 között a munkáltatói egészségbiztosítási hozzájárulás mértéke nem változott, 12,3% volt. Ebből az egészségbiztosítási mértéke 9%-ot tett ki, a táppénz pedig 3,3%-ot. 2009-ben a válság hatására, a munkáltatói terhek enyhítése érdekében, csökkentették a hozzájárulást 1%-al. Ezen belül is a táppénz mértékét mérsékeltek.

Magyarországon nagyobb változás ment végbe az egészségügyi biztosítás terén. 2000 és 2006 között mértéke 11% volt. 2007-ben csökkentették 3%-kal, majd 2008-ban ismét ennyivel, így ebben az évben 5%-os szinten állt. 2010-ben újabb mérséklés következett be, ekkor mértéke 2% volt.

Forrás: Saját szerkesztés a cseh pénzügyminisztérium és a NAV adatai alapján

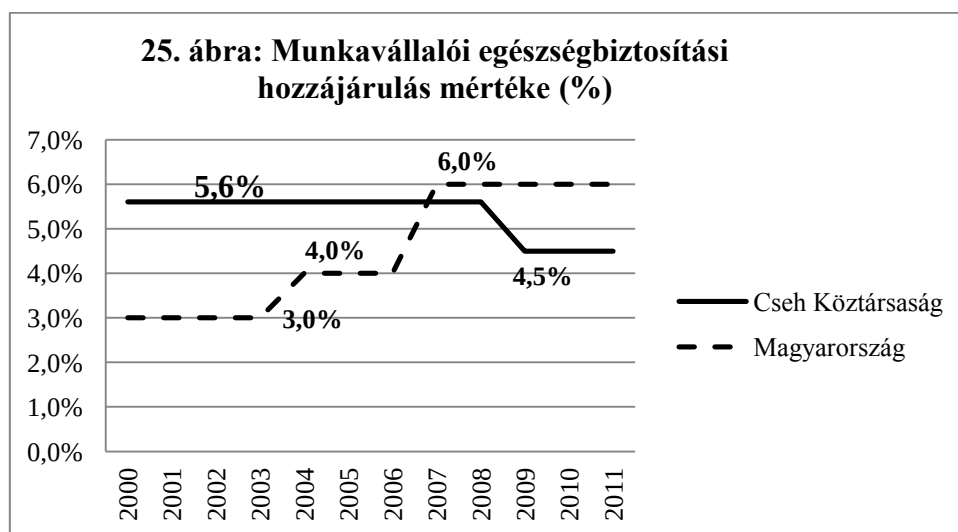
A Cseh Köztársaságban a nyugdíjbiztosítás terén nem történt változás, mértéke 2000 és 2011 között 21,5% volt. Magyarország esetében a munkáltatói hozzájárulás 2000-ben 22%-os szinten állt. 2002-ig évente 2%-al csökkentették, ekkor 18% volt és maradt is egészen 2006-ig. 2008-ig évente 3%-kal emelték és azóta is 24% a mértéke. Ez az érték 2,5%-kal magasabb a csehek adatától.

Forrás: Saját szerkesztés a cseh pénzügyminisztérium és a NAV adatai alapján

A fenti ábrán megfigyelhető, hogy a Cseh Köztársaságban a munkáltató által befizetett munkaerő-piaci járulék 2000 és 2011 között minden egyes évben 1,2% volt. Magyarországon

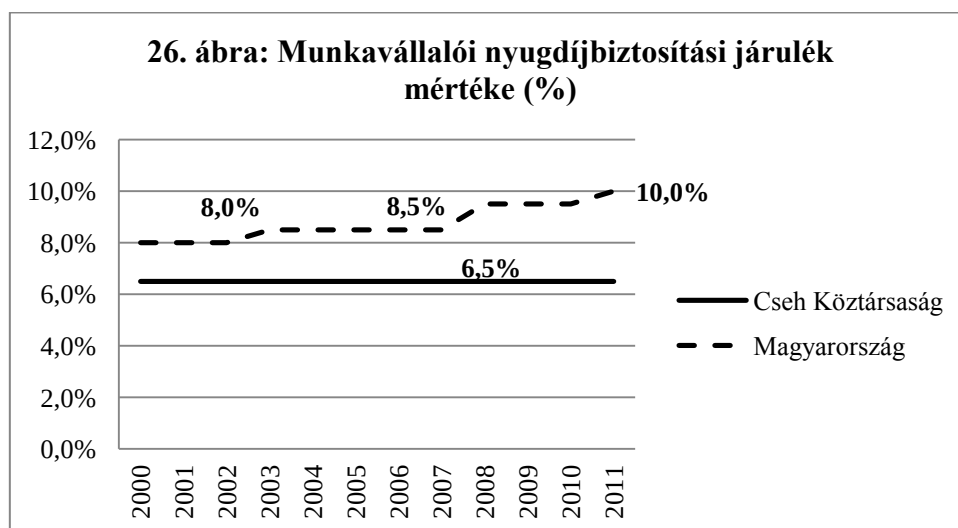
2010. január elsejétől kötelező befizetni ezt az adófajtát a munkaerő-piaci célok fedezése érdekében, mértéke 1%.

Forrás: Saját szerkesztés a cseh pénzügyminisztérium és a NAV adatai alapján

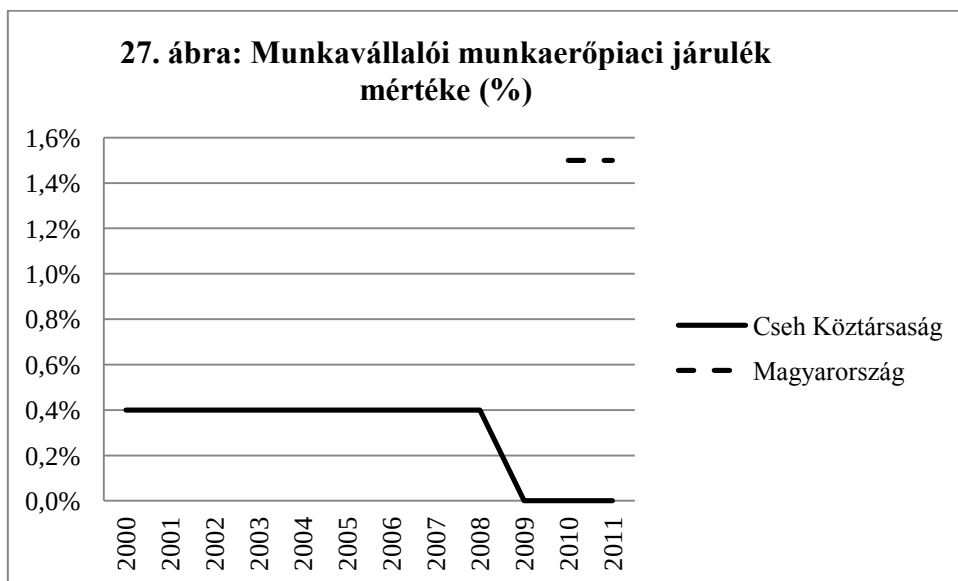
A cseh munkavállalók 2000 és 2008 között jövedelmük 5,6%-át fizették be egészségbiztosítási hozzájárulásként. Csakúgy, mint a munkáltatók esetében a terhek enyhítése érdekében, csökkentették az adó mértékét, még hozzá a betegellátási díjfizetési kötelezettség, mely 1,1% volt, megszüntetésével.

Magyarországon a munkavállalók egészségügyi hozzájárulása alacsonyabb volt, mint a csehekénél. 2003-as, 3%-os mértékét, ezután 2004-re 4%-ra, 2007-re pedig 6%-ra emelték, azóta stagnál. A 2008-as válság hazánk esetében nem vonta magával az adók csökkentését.

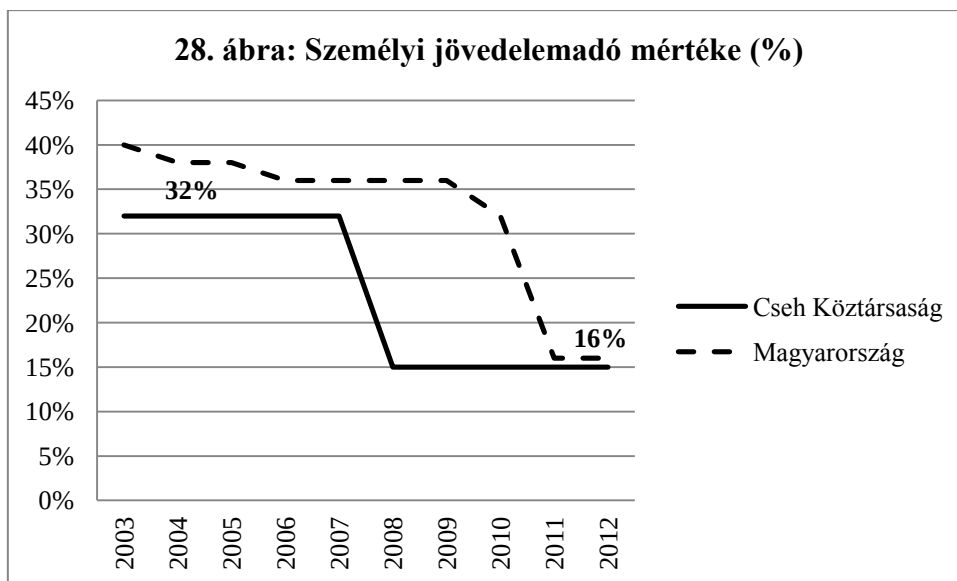
Forrás: Saját szerkesztés a cseh pénzügyminisztérium és a NAV adatai alapján

A cseh munkavállalók nyugdíjbiztosítási járuléka 6,5%. Fontos megemlíteni, hogy az országban most tervezik a magánnyugdíj rendszer bevezetését. Mivel a Cseh Köztársaságban még nincs jelen a magánnyugdíj rendszer, az összehasonlítás érdekében Magyarország esetében sem vettem külön a magán-nyugdíjpénztári tagok és nem tagok adózási kötelezettségét. Hazánkban a munkavállalók nyugdíjbiztosítási hozzájárulása az elmúlt 11 évben 2%-al növekedett, napjainkban 10% a mértéke.

Forrás: Saját szerkesztés a cseh pénzügyminisztérium és a NAV adatai alapján

A Cseh Köztársaságban a munkavállalók munkaerő-piaci járulékfizetési kötelezettsége 2008-ig jövedelmük 0,4%-át érintette. 2009-től ezt az adóterhet számukra megszüntették. Magyarországon pedig 2010-ben került bevezetésre, a csehekétől jóval magasabb, 1,5%-os mértékkel.

Forrás: Saját szerkesztés a KPMG 2010-es (8. oldal) tanulmánya alapján

2007-ig a Cseh Köztársaság folyamatosan átalakította a személyi jövedelemadó rendszerét, ahol a legmagasabb ráta 32% volt (Eurostat, 2010, 178. oldal). 2008-ban egykulcsos, 15%-os adót vezettek be és azóta is ezt az adórátát alkalmazzák. A munkavállalók jövedelemadójának alapját a superbruttó rendszer adja (Eurostat, 2011, 172. oldal).

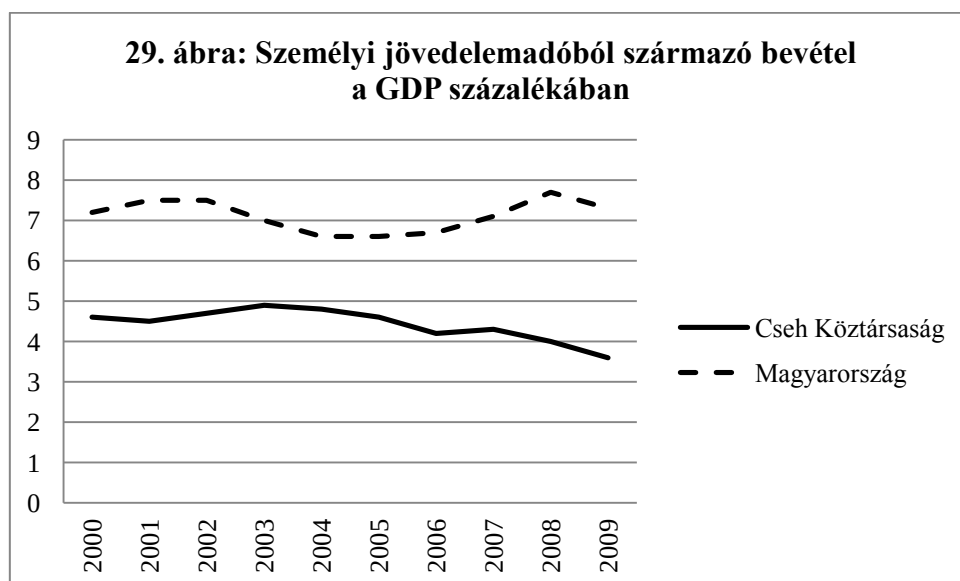
Magyarországon a személy jövedelemadó legmagasabb szintje 40% volt 2003-ban. Az ezt követő években történtek kisebb mértékű csökkentések. 2011. január elsejétől azonban, a progresszív személyi jövedelem-adórendszert felváltotta a 16%-os egykulcsos struktúra. Ezt nemcsak a bérek esetében alkalmazzák, hanem az olyan jövedelemkategóriákra is, mint például az ingatlan értékesítés, az osztalék és a kamatok. 2011-től az adóalapba bevonták a munkáltatók társadalmi hozzájárulásait is (Eurostat, 2011, 177. oldal).

V.3.1. Az adóbevételi struktúra alakulása 2009-ben

2009-ben a cseh adóbevétel GDP-hez viszonyított aránya 34,5% volt, mellyel alig maradt le a 35,4%-os EU-27 átlagától. A szomszédos országokkal összehasonlítva ez a szám alacsonyabb az osztrák és német adatoknál, viszont magasabb a szlovákokétól és a lengyelekétől (Eurostat, 2011, 171. oldal).

2009-ben Magyarországon a teljes adóbevétel (a társadalombiztosítási hozzájárulásokat is beleszámítva) GDP-hez viszonyított aránya 39,5% volt, mely érték jóval a 35,8%-os EU átlag felett szerepelt. A szomszédos országok adatait figyelembe véve csak Ausztriában voltak magasabbak a bevételek (42,7%), míg Szlovéniában (37,6%),

Szlovákiában (28,8%) és Romániában (27%) jóval alacsonyabbak ezek az értékek (Eurostat, 2011, 199. oldal).

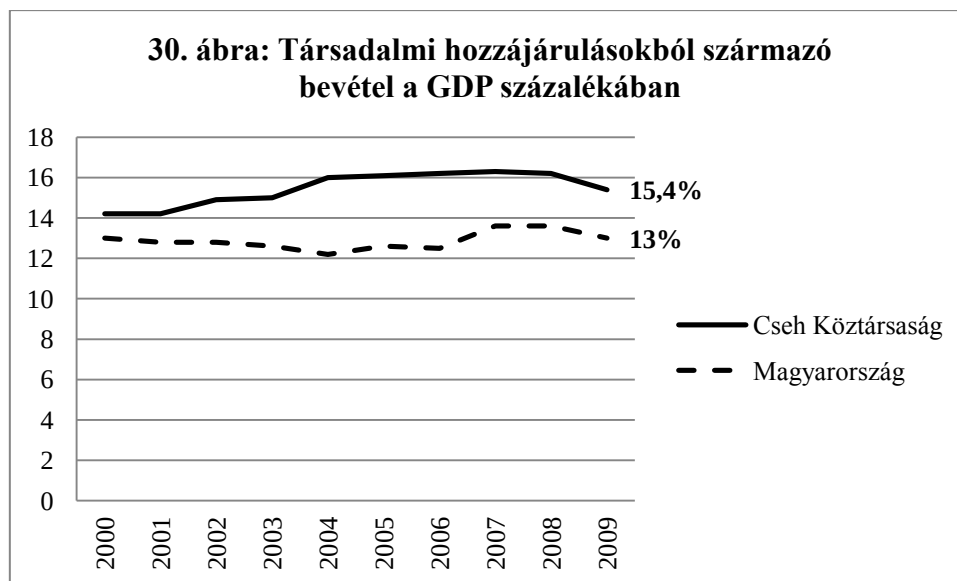

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat 2011-es tanulmánya alapján

A Cseh Köztársaságban a személyi jövedelemadóból származó bevételek a GDP 3,6%-át tették ki 2009-ben. Ez az érték az egyik legalacsonyabb az EU-ban. Míg 2008-ban a társasági adózásból származó bevételek mértéke meghaladta a személyi jövedelemadóból származóét, addig 2009-re egyenlővé váltak (Eurostat, 2011, 170. oldal).

Az indirekt (például ÁFA, fogyasztási adók, termékadók) adókkal ellentétben Magyarországon a direkt adókból (például személyi jövedelemadó, társasági adó) származó nyereség relatíve alacsony, a GDP-nek csak 9,8%-át tették ki 2009-ben, szemben az előbb említettel, mely a 16,6%-át. A személyi jövedelemadóból származó bevétel 2009-ben a GDP 7,3%-a volt (Eurostat, 2011, 199. oldal).

A fenti ábrán megfigyelhető egyrésről, hogy a Cseh Köztársaságban a személyi jövedelemadóból származó bevétel rendre alacsonyabb, mint hazánkban, hisz adó mértéke egyik évben sem volt magasabb a vizsgált periódusban. Másrésről, míg a cseheknel egyre csökkenő tendenciát mutat az ebből eredő nyereség, addig Magyarországon az adó kisebb fokú mérséklésének köszönhetően ugyan csökkent, de utána ismét növekedésnek indult.

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat 2011-es tanulmánya alapján

A csehek legjelentősebb adóbevételi forrását a társadalmi hozzájárulások jelentik, melyek a teljes adóbevétel 44,7%-át tették ki 2009-ben. Ezzel a számmal több, mint 13%-kal meghaladta az EU-27 átlagát (31,4%), valamint Szlovákiát és Spanyolországot megelőzve a legmagasabb az összes tagállam közül. A társadalmi hozzájárulások dominanciájának köszönhetően a többi adóbevételi forrás jóval az EU-27 átlaga alatt teljesít (Eurostat, 2011, 171. oldal).

Magyarországon a társadalmi hozzájárulások, melynek befizetése főleg a munkáltatókra hárul, GDP-hez viszonyított aránya (13%) magasabb az EU átlagnál (11,1%) (Eurostat, 2011, 199. oldal). Annak ellenére, hogy hazánkban magasabb a társadalmi hozzájárulások mértéke, a Cseh Köztársaságban (a magasabb foglalkoztatásnak köszönhetően) mégis több bevétel származik ebből az adófajtából.

Összességében elmondható, hogy Magyarországon az alacsony foglalkoztatási és aktivitási ráta egyik fő okozója a magas munkavállalói, illetve munkáltatói terhek. A 2. számú mellékletben szereplő táblázatomban tartalmazza a járulékok mértékét. Itt is megfigyelhetők a két ország közötti differenciák. Amíg a Cseh Köztársaságban alig változtak vagy csökkentek a vizsgált évek során a foglalkoztatókat és a foglalkoztatottakat terhelő adók, addig Magyarországon növekedtek a hozzájárulások szintjei. A magas járulékok, mint arra már az elméleti résznél is utaltam, kedveznek a feketegazdaságnak fejlődésének.

V.4. A demográfiai hatások figyelembevétele az egy főre jutó GDP tekintetében

A GDP/fő növekedés hajtóerőinek felderítésére, többek között, Andrea Bassanini és társszerzői is kidolgoztak egy módszert, melynek során a GDP/fő növekedését három fő összetevőre bontották (Bassanini, 2000, 4-38. oldal):

- a demográfiai hatásra, amelyet a munkaképes korú lakosság (15-64 év) teljes népességben való arányával közelítettek,
- a munka termelékenységének változására, amelyet az output/foglalkoztatottak száma mutatóval mértek, és végül
- a munkaerő hasznosítására, amelyet a foglalkoztatás színvonalával (a foglalkoztatottak munkaképes korú népességben való arányával) mértek.

Képlettel felírva a következő kifejezést kapjuk:

$$Y/P = M/P * L/M * Y/L$$

Ezt logaritmizálva:

$$\ln(Y/P) = \ln(M/P) + \ln(L/M) + \ln(Y/L) \text{ összefüggést kapjuk,}$$

ahol:

$$Y = \text{GDP}$$

$$P = \text{népesség száma}$$

$$M = \text{a 15-64 éves korú népesség}$$

$$L = \text{a foglalkoztatottak száma}$$

A következőkben Magyarország és a Cseh Köztársaság tekintetében vizsgáltam, hogy az egy főre jutó GDP változásához az 1992-2010 közötti időtartamban milyen mértékben járult hozzá a demográfiai hatás, a foglalkoztatás színvonala, illetve a munka termelékenységének a szintje.

31. ábra: Az összetevők százalékos hozzájárulása az egy főre jutó GDP növekedéséhez (1992-2010)				
Ország	GDP/fő	Munkaképes korú/össz. nép.	Fogl./munkaképes korú	GDP/fogl.
	%	hozzájárulás, százalékpont		
Magyarország	2,57	-0,89	-0,09	3,55
Cseh Köztársaság	2,86	-0,69	-0,06	3,61

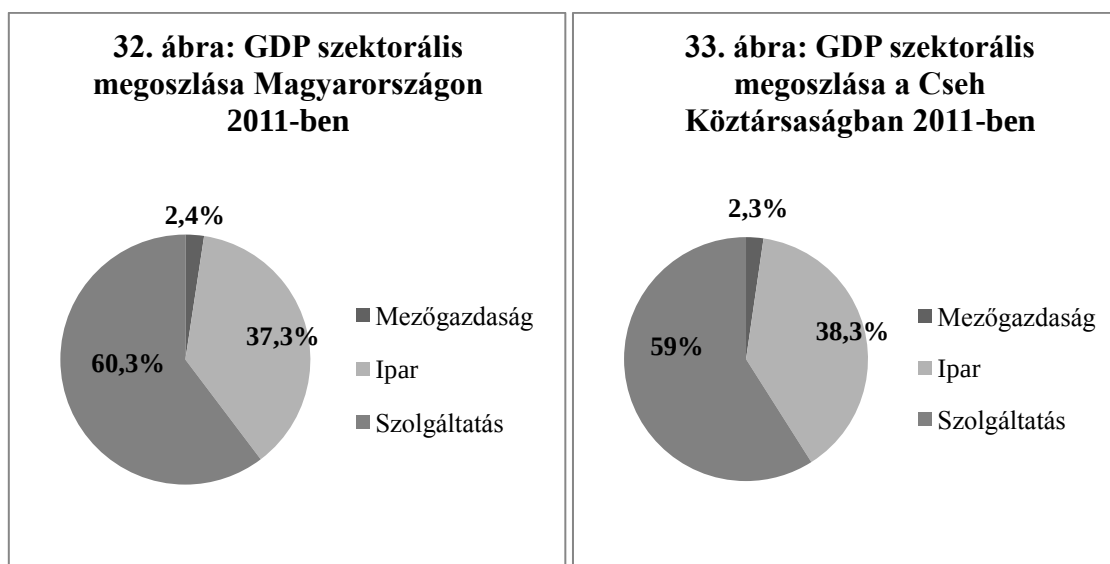
Forrás: Saját szerkesztés és számítás az OECD adatai alapján

Megállapítható, hogy az egy főre jutó GDP növekedéséhez leginkább a munka termelékenységének a növekedése van hatással. Néhány esetben találkozhatunk negatív értékekkel is, de ezek nem jelentősek, hibahatáron belül esnek. Magyarországon közepesen magas a foglalkoztatás színvonalának, valamint a demográfiai hatásnak a befolyásoló ereje, azonban nem elhanyagolhatóak ezen mutatók sem.

V.5. Termelékenység vizsgálat

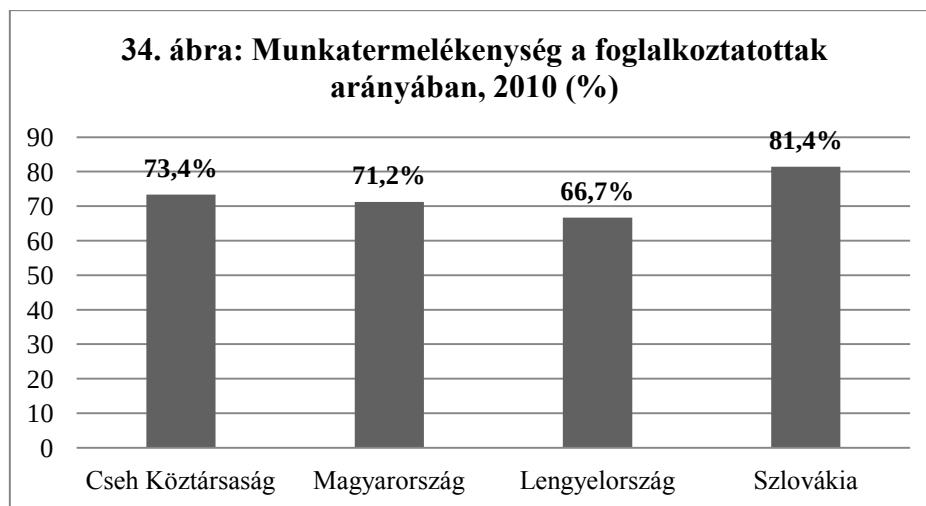
A következőkben a magyar és cseh munkaerő termelékenységét hasonlítom össze saját számításaim alapján (3. számú melléklet). Célom annak kimutatása, hogy a Cseh Köztársaságban a munkatermelékenység magasabb, mint Magyarországon. Ezzel pedig azt bizonyítani, hogy hazánkban a feketegazdaság nagyobb méretű, mint a cseheknél, hiszen, mint ahogy azt már az elméleti résznél is megemlítettem, az informális szektor egyik negatív hatása a gazdaságra az alacsony termelékenység.

Vizsgálatom során feltételezem a két ország nagyon hasonló termelési mutatóit és szerkezetét. Ezt két diagram segítségével magyarázom.

Forrás: Saját szerkesztés a CIA adatai alapján

A fenti ábra mutatja, hogy a Cseh Köztársaságban és Magyarországon 2011-ben hasonló volt az egyes gazdasági ágazatok GDP-hez való hozzájárulásának aránya. A legnagyobb különbség 1% volt, mely az iparban a csehek javára, míg szolgáltatások területén hazánk javára írható. A mezőgazdaság aránya a GDP-ben mindkét országban közel azonosan alacsony szintet képvisel, mindössze egy tized százalékos differenciával.

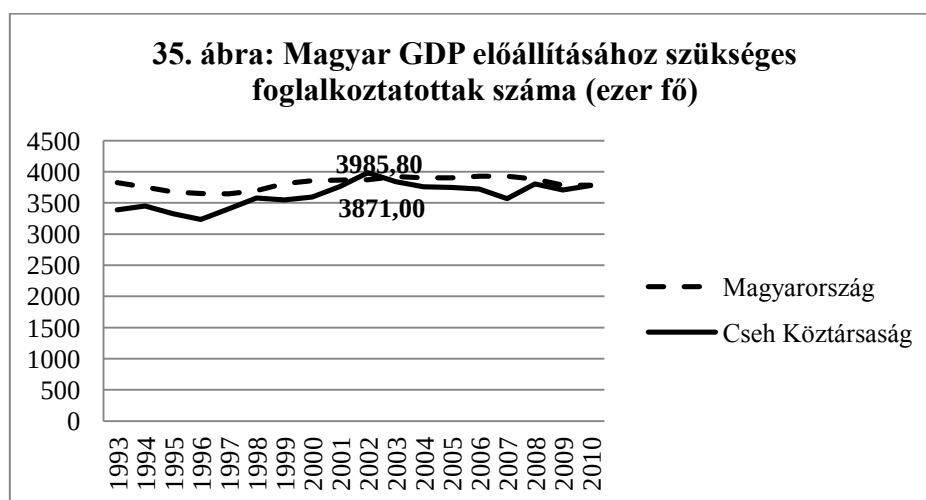

Forrás: Saját szerkesztés az Eurostat adatai alapján

Az alábbi ábra szintén alátámasztja feltételezésem, miszerint a Cseh Köztársaság és Magyarország termelési mutatói nagyon hasonlóak. A diagram a munkatermelékenységet ábrázolja a foglalkoztatottak arányában. Megfigyelhető, hogy 2010-ben a két ország mutatói közötti különbség minimális, mindössze 2,2% volt. Míg Szlovákiához viszonyítva mind Magyarország (10,2%), mind a Cseh Köztársaság (8%) jelentősen le van maradva. Lengyelországgal szemben, a szlovák példával ellentétben, 4,5, illetve 6,7%-os előnnyel rendelkeznek.

A következőkben a negyedik fejezetben felvázolt módszertan alapján elvégzett számítás eredményeit mutatom be, az egyes aspektusok szerint lebontva.

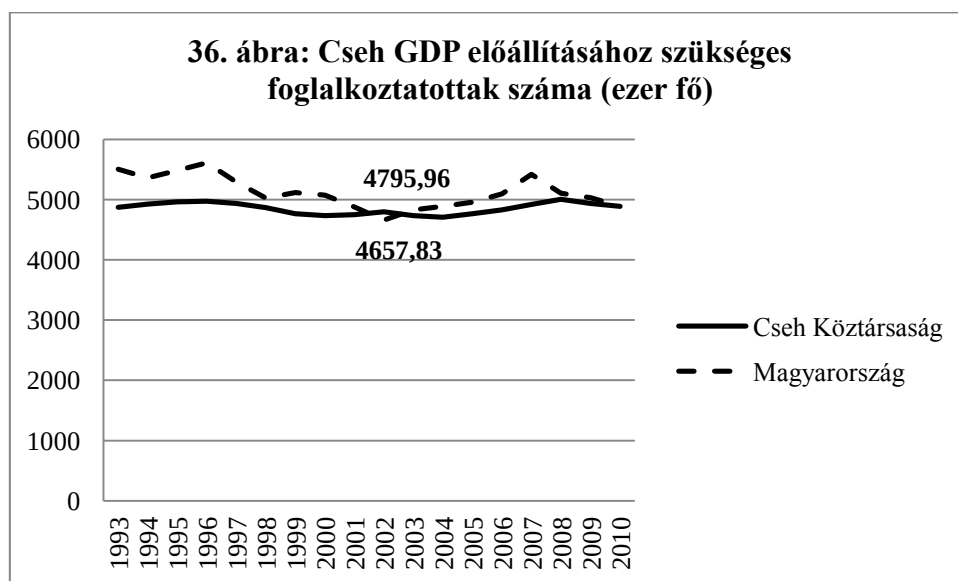
Elsőként azt vizsgáltam, hogy a Cseh Köztársaságban hány foglalkoztatottra lenne szükség a magyar GDP előállításához az egyes években.

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatbázis alapján kiszámolt adatokból

Ahogy azt a grafikon is mutatja a vizsgált időszakban, a Cseh Köztársaságban kevesebb foglalkoztatottal tudják elérni ugyanazt a teljesítményt, amit Magyarországon. Egyedül 2002-ben volt magasabb a cseh érték a magyarnál. 2001-ben a világgazdaság lassulása ellenére folytatódott a gazdasági növekedés a Cseh Köztársaságban, az erős hazai keresletnek köszönhetően. Gazdasági teljesítményüket azonban nagyban meghatározta az USA és a nyugat-európai gazdaságok fellendülésének intenzitása és időzítése. A cseh exportőrök veszítettek versenyelőnyükből, melynek oka a külkereskedelmi kulcspartnerek romló gazdasági helyzete, különösen Németországé. 2002-ben ezért lassult az ország növekedési üteme, illetve csökkent munkatermelékenysége (Prague Economic Papers, 2001, letöltés ideje: 2012.02.25.; Prague Economic Papers, 2003, letöltés ideje: 2012.02.25.; Tax, 2003, letöltés ideje: 2012.02.25.)

Második esetként azt vizsgáltam, hogy Magyarországon hány foglalkoztatottra lenne szükség a cseh GDP előállításához az egyes években.

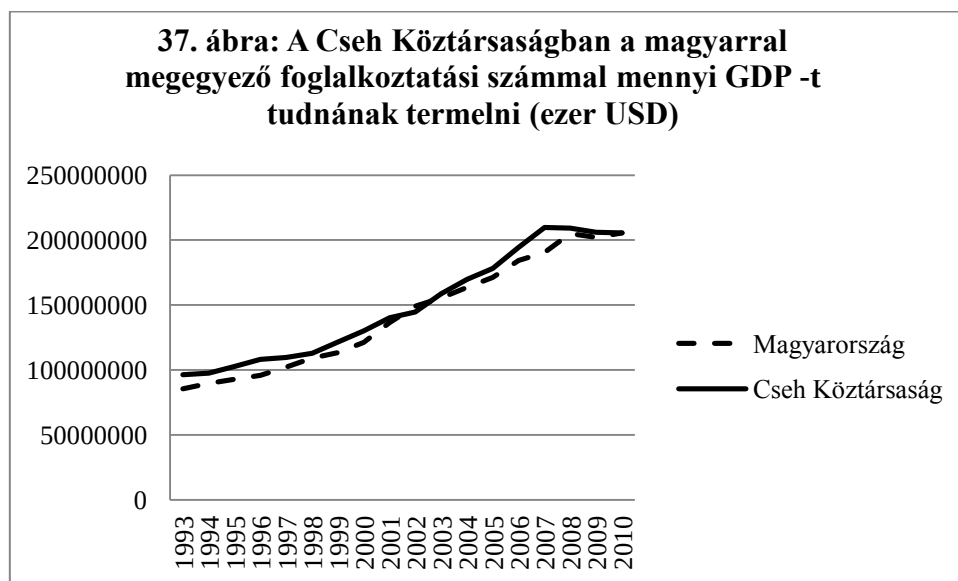

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatbázis alapján kiszámolt adatokból

Az alábbi grafikon is azt mutatja, hogy a Cseh Köztársaságban ugyanazt a teljesítményt kevesebb ember tudja elérni, mint Magyarországon. Ebben az esetben is egyedül a 2002-es évben történt változás, a fent leírt események következtében. Megfigyelhető továbbá, csakúgy, mint a fenti ábrán, hogy a jelenhez közeledve a két ország közötti különbség egyre csökken. 2010-ben a két ország közötti különbség körülbelül 2000 főre csökkent, szemben az 1993-as 632 ezres értékkel. Ez a 2008-as gazdasági válságnak tudható

be, hiszen míg Magyarország napjainkra már visszatért az évi 1-2%-os növekedési üteméhez, addig Cseh Köztársaság közelében sincs a krízis előtti 5-6%-os mértékéhez (Munkaerőpiaci Tükör, 2011, 19-20. oldal).

Harmadik esetben megvizsgáltam, hogy, ha a Cseh Köztársaságban ugyanannyian dolgoznának az egyes években, mint Magyarországon, akkor mennyi GDP-t lennének képesek előállítani.

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatbázis alapján kiszámolt adatokból

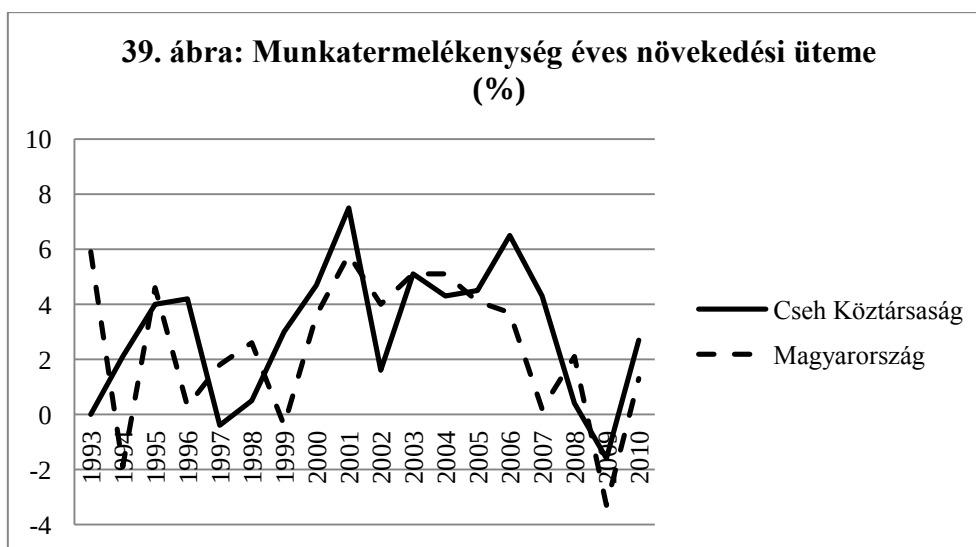
Az előzőekhez hasonlóan itt is megfigyelhető a Cseh Köztársaság jobb teljesítőképessége. 2001 és 2004 között közel hasonlóan teljesített a két ország. Ez annak köszönhető, hogy a romló világgazdasági helyzet miatt a csehek nem tudták azt a növekedés szintet hozni, mint az ezt megelőző, illetve az utána következő években. A munkatermelékenységünk ebben az időszakban alacsonyabb volt, mint Magyarországon.

Negyedikként a harmadik eset fordított verzióját vizsgáltam, vagyis, hogy, ha Magyarországon ugyanannyi foglalkoztatott lenne, mint a Cseh Köztársaságban, akkor mennyi GDP-t lenne képes termelni.

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatbázis alapján kiszámolt adatokból

A vizsgálat utolsó, negyedik esete is azt mutatja, hogy Magyarország ugyanannyi foglalkoztatottal is csak alacsonyabb szintű GDP-t tudna termelni, mint a csehek. Ám itt is, csakúgy, mint az előző vizsgálati szempontoknál megfigyelhető, hogy a 2008-as válság óta csökkent a két ország közötti különbség. Ez, mint korábban is említettem, annak köszönhető, hogy a Cseh Köztársaság még nem tudott a krízis előtti növekedési pályára visszatérni.

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatai alapján

A fenti ábra a munkatermelékenység éves növekedési ütemét mutatja. Itt is megfigyelhető, hogy a Cseh Köztársaság teljesítménye néhány év kivételével, jobb, mint Magyarorszáké. 1993 és az azelőtti adatok azért magasabbak hazánkban, mert a privatizációs időszak Magyarországon már 1987-ben elkezdődött, míg a cseheknél csak 1991-ben. Az ázsiai regionális pénzügyi krízis, mely kiterjedt Oroszországra, majd globális mértékűvé vált, valamint a hazai valutaválság 1997-ben meggyengítette a cseh gazdaságot. Ennek oka a cseh korona reálfelértékelődése, valamint a cseh vállalatok nagymértékű külföldi hitelforrás bevonása volt, miközben az árfolyamkockázatot nem fedezték. Emellett a hibás gazdaságpolitikai intézkedések is a válság egyik okozója volt. Például a kuponos privatizáció bevezetése, az alacsony hatékonyságú és veszteséges vállalatok közvetett támogatása vagy a rosszul működő csődtörvény (Antal, 566-567. oldal). Az előbbi számítások is bemutatták a cseh gazdaság 2002-es lassulását. A grafikonon látható, hogy ez a munkatermelékenységben is megmutatkozott, hiszen az előző évi adatokhoz képest közel 6%-os csökkenés figyelhető meg.

Magyarországon 2007-ben a GDP növekedése lelassult, ennek fő oka a makrogazdasági instabilitás, illetve a nem megfelelő intézkedések alkalmazása, a beruházások kedvezőtlen alakulása, valamint a magyar gazdaság versenyképességének romlása volt (Gáspár, 2007, 4. oldal).

VI. Javaslatétel

Kutatásom célja az volt, hogy a magyar és a cseh munkaerő-piaci viszonyok, az adópolitika, valamint a támogatási rendszer megismerésével, feltárjam a két ország közötti különbségeket, illetve megtudjam, hogy a Cseh Köztársaságban minek tulajdonítható a jobb teljesítőképesség.

Dolgozatomból a hipotézisvizsgálat során kiderült, hogy a magyar munkavállalók termelékenysége alacsonyabb, mint a cseheké. Ezt azzal magyarázom, hogy a feketegazdaság hazánkban nagyobb mértékű, mint a Cseh Köztársaságban. Az elméleti kutatás során kiderült, hogy a rejtett gazdasági szektor alacsony termelékenységű, illetve Schneider 2010-es tanulmányából az is, becslt adatok alapján, hogy Magyarországon a rendszerváltás során nagyobb méretű feketegazdaság fejlődött ki, mint a másik vizsgált országban.

Az adózási rendszeren belül a munkaerőt terhelő adókat vizsgáltam. Kutatásom során megfigyeltem, hogy hazánkban az egészség- és nyugdíjbiztosítási hozzájárulások mértéke mind a munkavállalók, mind a munkáltatók számára magasabb, mint a cseheknél. A munkaerő-piaci járulékot tekintve elmondható, hogy a Cseh Köztársaságban a foglalkoztatók számára ez a teher ugyan nagyobb, mint Magyarországon, azonban a 2008-as válság következtében a dolgozók számára eltörölték ezt az adónemet, míg hazánkban 2010-ben vezették be. Azt is fontos megemlíteni, hogy míg Magyarországon gyakran szinte évente módosították az adók mértékét, addig a cseheknél egy stabilabb rendszer működik. 2000 és 2008 között nem változtattak a munkaerő-piaci terheken, sőt a 2008-as válság hatására a Cseh Köztársaságban csökkentették a társadalombiztosítási járulékokat, Magyarországon pedig növelték.

Mint azt az elméleti résznél is említettem az adók és hozzájárulások magas értéke, valamint az adórendszer összetettsége a munkáltatókat és a munkavállalókat a formális szektorból az informális felé terelheti. Ezért egyik javaslatként a munkaerő-piaci terhek csökkentését, valamint a bürokrácia egyszerűsítését fogalmazom meg. Ezzel csökkenthetnék a feketegazdaság mértékét.

Dolgozatomban megvizsgáltam a munkaerő-piaci ösztönző eszközökre fordított kiadások mértékét is. Táblázatomból (1. számú melléklet) megállapítottam, hogy a 2008-as válság hatására a Cseh Köztársaságban sokkal jobban növelték a munkaerő-piaci intézkedésekre és támogatásokra szánt összeget, mint Magyarországon.

Hazánkban a 2008-as évig végig magasabb volt a munkanélküli jövedelempótló támogatásokra költött pénzösszeg, mint a cseheknél. Az ilyen passzív munkaerő-piaci

politikai eszköznél azonban fennáll a munkanélküliség növekedésének veszélye, mivel a munkanélküliség ideje alatt egy biztos jövedelmet ad, amely csökkentheti az álláskeresési motivációt. Így az erre a célra szánt összeg mértékének csökkentését és az aktív munkaerőpiaci politikai eszközök (például: képzések) előtérbe helyezését javasolnám, hogy a munkanélkülieket a munkaerőpiacra való mihamarabbi visszatérésre ösztönözzék.

Magyarország 2009-re az előző évekhez képest jelentősen növelte a közvetlen munkahely-teremtési célra szánt összeget. Ezt egy jó iránynak tartom és emellett a kis- és középvállalatok számára adott, munkahely-teremtési támogatás mértékét növelném, hisz egy nagy, multinacionális vállalat esetében sokkal drágább egy új munkahely létesítése, mint egy kisvállalatnál.

VII. Összegzés

Kutatásom elsődleges célja az volt, hogy megtudjam arra a kérdésre a választ, hogy két ilyen hasonló termelékenységű, illetve termelési szerkezetű országban hogyan és miért alakultak ki ilyen nagymértékű különbségek a munkaerő-piaci mutatók terén.

A kommunista rezsim bukása után mind Magyarországnak, mind a Cseh Köztársaságnak, mely akkor még Csehszlovákia volt, szembe kellett nézniük a rendszerváltás okozta társadalmi, politikai és gazdasági változások nehézségeivel. Azonban elmondható, hogy mindkét ország sikeresen hajtotta végre a piacgazdasággá való átalakulás folyamatát.

A cseheknél, bár később kezdték el, mint hazánkban, a privatizáció, melyet hazai környezetben bonyolítottak le, vált a transzformáció kulcstényezőjévé. 1997-re a munkavállalók több mint 75%-a a magánszektorban helyezkedett el ezzel biztosították az alacsony munkanélküliségi rátát. A gazdaság motorja pedig a mai napig erős ipari szektora volt.

Magyarország a rendszerváltás idején aktívan elkötelezte magát a nemzetközi kereskedelem mellett. Fő célja volt a privatizáció révén minél több FDI bevonása az országba, melyet legfőképpen a multinacionális vállalatoktól várt. Emellett fontosnak tartották a munkahelyteremtést, melyet csakúgy, mint a nagyarányú befektetéseket a nagyvállalatoktól remélték. Azonban a verseny növekedésének köszönhetően a képzetlen munkaerő lassan kiszorult a munkaerőpiacról, a szociális háló pedig összeomlott.

A gazdasági transzformáció során a rendszerváltó országokban megjelent a feketegazdaság. Ez főleg a formális szektor munkahelyeinek csökkenésével, a magas adókkal, az összetett szabályozási rendszerrel, a korrupció fejlődésével és a gyenge jogállamisággal magyarázható. Dolgozatomból az is kiderült, hogy Magyarországon a rejtett gazdaság nagyobb mértékű, mint a Cseh Köztársaságban.

A munkaerő-piaci mutatók tekintetében megfigyeltem, hogy míg a Cseh Köztársaság mind foglalkoztatási, mind aktivitási ráta terén az EU átlag közelében mozog, addig Magyarország jócskán le van maradva. Például 2007-ben a csehek foglalkoztatási rátája a 67%-os volt, mely értékkel meghaladta az akkori 65,4%-os EU átlagot, míg Magyarország ekkor közel 10%-os lemaradásban volt. A 2008-as válság hazánk munkaerőpiacára nagyobb hatással volt, mint a másik általam vizsgált országéra, ugyanis, míg Magyarországon a foglalkoztatás az 1999-es, addig a Cseh Köztársaságban a 2006-os szintre esett vissza. A recesszió a munkanélküliségi rátát is befolyásolta. Mindkét ország esetében körülbelül 3%-os

növekedést okozott, annyi különbséggel, hogy hazánkban a 8%-os szintről 11%-ra, a cseheknél pedig 4%-ról 7%-ra változott a mutató értéke.

Első hipotézisemet, miszerint az általam vizsgált két ország termelési szerkezete és termelékenysége hasonló, azzal bizonyítottam, hogy elemeztem a két ország GDP-jének szektorális megoszlását, illetve termelékenységüket a foglalkoztatottak arányában. Az utóbbi mutatót Szlovákia és Lengyelország esetében is megfigyeltem. Ezzel mutattam meg, hogy Visegrádi Négyek közül Magyarország és a Cseh Köztársaság között a legkisebb a különbség.

Második hipotézisként azt fogalmaztam meg, hogy hazánkban a feketegazdaság mérete nagyobb, mint a cseheknél. Ezt a termelékenységbeli különbségekkel magyaráztam. Számításaimat egy önálló módszertanra alapoztam, melybe a két ország GDP-jét és a foglalkoztatását vettem be. A vizsgálatot négy szempontból is elvégeztem, melyek ugyanazt eredményezték, vagyis, hogy a Cseh Köztársaság munkatermelékenysége magasabb, mint Magyarorszáké. A feketegazdaság, mint ahogy azt az elméleti résznél is kifejtettem, egyik negatív hatása a gazdaságra az alacsony termelékenység.

A két ország adórendszerét is összehasonlítottam. Ezen belül is a jövedelemadó és a társadalmi hozzájárulások mértékét vizsgáltam. Itt is megfigyelhető a két ország közötti különbség. Míg a Cseh Köztársaságban egy stabilabb adórendszer működik, addig hazánkban a munkavállalói és munkaadói terheket gyakran változtatják. A 2008-as válság hatására a csehek 2009-ben csökkentették a társadalmi hozzájárulások mértékét, Magyarországon pedig növelték. A magas adók és a komplex adózási rendszer kedvez a feketegazdaság fejlődésének.

Dolgozatomban megvizsgáltam azt is, hogy a két ország 2003 és 2009 között mely munkaerő-piaci politikai eszközökre költött a legtöbbet. Megfigyeltem, hogy a 2008-as válság hatására 2009-re a Cseh Köztársaságban nagyobb mértékű volt a támogatásokra kiadott összeg növekedése, mint hazánkban. A legtöbbet mindkét ország a munkanélküli jövedelempótló támogatásokra költötte. Magyarországon a 2008-as krízis időszakáig jóval többet szántak erre a célra, mint a csehek. Ez azonban hozzájárulhat a munkanélküliek munkakeresési idejének kitolódásához és növelheti a munkanélküliséget, mert egy fix jövedelmet biztosít a munkanélkülieknek és így nem ösztönzi őket arra, hogy újra munkába álljanak.

Látni kell, hogy Magyarországnak a foglalkoztatás és aktivitás növelése, valamint a feketegazdaság méretének csökkentése érdekében számos intézkedést kell hoznia. Véleményem szerint az adóterhek csökkentése, munkaerő-piaci ösztönző politika szerepének növelése és az adó-, illetve a szabályozási rendszer egyszerűsítése hozzájárulhat a munkaerő-piaci mutatók, illetve a termelékenység javulásához.

VIII. Irodalomjegyzék

- Antal László (2008): Nemzetközi pénzügyi válság és hazai gazdaságpolitikai dilemmák, Hítelintézeti szemle 2008. hetedik évfolyam 6. szám 566-567. oldal
- Bálint Mónika, Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota (2010): A magyarországi munkapiac 2009-2010-ben, Munkaerőpiaci Tükör, MTA Közgazdasági- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-Tudományi Intézet, 17-36. oldal
- Bank for International Settlements honlapja: <http://www.bis.org/review/r970310b.pdf>, letöltés ideje: 2012.01.24.
- Bassanini, A., Stefano Scarpetta and Ignazio Visco (2000): Knowledge, Technology and economic growth: recent evidence from OECD countries. OECD Economic Department Working Papers No. 259., 4-38. oldal
- Central Intelligence Agency honlapja: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2012.html>, letöltés ideje: 2012.03.19.
- Cseh Pénzügyminisztérium honlapja: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/en.html>, letöltés ideje: 2012.03.13.
- Cseres-Gergely Zsombor, Scharle Ágota (2009): A magyarországi munkapiac 2008-ban, Munkaerőpiaci Tükör, MTA Közgazdasági- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-Tudományi Intézet, 16-40. oldal
- Cseres-Gergely Zsombor, Szőke Bálint (2011): A magyarországi munkapiac 2010-2011-ben, Munkaerőpiaci Tükör, MTA Közgazdasági- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-Tudományi Intézet, 18-40. oldal
- Deere, D.; Murphy, K.M.; Welch, F. (1995): Employment and the 1990-1991 Minimum-Wage Hike. American Economic Review, Vol. 85, No. 2, 232-237. oldal
- Donnorummo, Bob (2006): The Political and Economic Complexities of Transition. Keynotes Address, Zagreb International Review of Economics and Business, Special Conference Issue, 13-27. oldal
- Enste, D.H. (2003): Shadow Economy and Institutional Change in Transition Countries. In Belev, B. (eds.), The Informal Economy in the EU Accession Countries: Size, Scope, Trends and Challenges to the Process of EU Enlargement. Sofia, Center for the Study of Democracy, 23-139. oldal
- European Commission (2004): Undeclared Work in an Enlarged Union. An analysis of Undeclared Work: An In-Depth Study of Specific Items. Brussels, European Commission, 81-93. oldal
- European Commission (2009): Five years of an enlarged EU, Economic achievements and challenges, Brussels, 120-128. oldal
- European Commission (2010): Taxation Trends in the European Union, Data for the EU member states, Iceland and Norway, 176-179., 204-207. oldal

European Commission (2011): Taxation Trends in the European Union, Data for the EU member states, Iceland and Norway, 170-173., 198-201. oldal

European Industrial Relations Observatory Online (Eironline) (2008): <http://www.eurofound.europa.eu/eiro/2008/11/articles/cz0811019i.htm>, Eurofound, letöltés ideje: 2012. 02.23.

Eurostat adatbázis

Fazekas Károly, Telegdy Álmos (2006): Munkapiaci trendek Magyarországon, 2005, Munkaerőpiaci Tükör, MTA Közgazdasági- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Közgazdaság-Tudományi Intézet, 15-27. oldal

Fialová Kamila; Schneider, Ondřej (2011): Labor Institutions and Their Impact on Shadow Economies in Europe, The World Bank, Europe and Central Asia Region, Human Development Economics Unit, 2-15. oldal

Gáspár Pál (2007): A hazai növekedés lassulása: okok és következmények, ICEG European Center, Budapest, 4-15. oldal

HVG honlapja: http://hvg.hu/gazdasag/20120216_csehország_inflacio, letöltés ideje: 2012.01.25.

Janáček Kamil and Zamrazilová, Eva (2003): Czech economy in 2002: record-low inflation, Prague Economic Papers, 2003, vol. 2003, issue 2, http://econpapers.repec.org/article/prgjnlp/v_3a2003_3ay_3a2003_3ai_3a2_3aid_3a208.htm, letöltés ideje: 2012.02.25.

Johnson, S.; Kaufmann, D.; Shleifer, A.; Goldman M.I.; Weitzman M.L. (1997): The Unofficial Economy in Transition. Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 1997, No. 2, 159-239. oldal

Johnson, S.; Kaufmann, D.; Zoido-Lobaton, P. (1998): Regulatory Discretion and the Unofficial Economy. The American Economic Review, Vol. 88, No. 2, 387-392. oldal

Kátay Gábor (2009): Az alacsony aktivitás és foglalkoztatottság okai és következményei Magyarországon, MNB-tanulmányok, 79., 5-51. oldal

Katsu, Shigeo; Kalantzopoulos, Orsalia; Banerji, Arup; Betcherman, Gordon; Bodewig, Christian (2008): Czech Republic: Improving Employment Chances of the Roma, Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia, Document of the World Bank, 65-73. oldal

Kay, Neil (2008): The Czech labour market room for further improvement, ECFIN Country Focus, Vol. 5, Issue 13, 1-7. oldal

Kertesi, Gábor, Köllő, János (1996): Inter-Firm Wage Differentials in Hungary 1986-1993, working papers, Institute of Economics, Budapest, 60. oldal

Köllő, János (1996): Employment and Wage Setting in Three Stages of Hungary's Labour Market Transition. Evidence of firms observed in 1986-89, 1989-92 And Later, Paper presented at the workshop on Unemployment, Restructuring and the Labour Market in Eastern Europe and Russia. The World Bank EDI, Budapest, 52. oldal

- Kőrösi, Gábor (1997): Labour Demand During Transition in Hungary, The William Davidson Institute, University of Michigan Business School, 1-8. oldal
- KPMG (2010): KPMG's Individual Income Tax and Social Security Rate Survey 2010, 8-80. oldal
- Loayza, N.V.; Oviedo A.M.; Servén, L. (2005): The Impact of Regulation on Growth and Informality. World Bank Policy Research Working Paper Series 3623. Washington, DC, World Bank, 3-22. oldal
- Munich, Daniel; Jurajda, Stepan; Cihak, Martin (1999): Background study on employment and labour market in the Czech Republic, European Training Foundation, Turin, 21-58. oldal
- Nemzetgazdasági Minisztérium honlapja: <http://www.kormany.hu/hu/gyik/a-megujulo-magyarorszag-adorendszerere>, letöltés ideje: 2011.12.29.
- Nemzeti Adó- és Vámhivatal honlapja: http://www.afeh.hu/magyar_oldalak/ado/jarulek/jaruj_101105.html, letöltés ideje: 2012.03.14.
- O. Koyame-Marsh, Rita (2011): The complexities of economic transition: Lessons from the Czech Republic and Slovakia, International Journal of Business and Social Science, USA, 71-82. oldal
- OECD (1993): 1993 OECD Employment Outlook. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development, 39-72. oldal
- OECD (2004): 2004 OECD Employment Outlook. Paris: Organization for Economic Cooperation and Development. 62-98. oldal
- OECD (2008): Labour Productivity Indicators, Comparison of Two OECD Databases Productivity Differentials & the Balassa-Samuelson Effect, 1-51. oldal
- OECD adatbázis
- Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet honlapja: <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=Jelentes97-hatter-Sagi-Tarsadalmi>, letöltés ideje: 2012.01.27.
- Oviedo, A.M.; Thomas, M.R.; Karakurum-Ozdemir. K. (2009): Economic Informality: Causes, Costs and Policies - A Literature Survey. World Bank Working Paper No. 167, Washington, DC, World Bank, 7-42. oldal
- Perry, G.E.; Maloney W.F.; Arias O.S.; Fajnzylber P.; Mason A.D.; Saavedra-Chanduvi, J. (2007): Informality: Exit and Exclusion. Washington, DC, World Bank, 1-19. oldal
- REED – Specialist Recruitment (2009): Czech Republic – Salary and Labour Market Guide 09, 1-7. oldal
- Schneider, F (2002): The Size and Development of the Shadow Economies of 22 Transition and 21 OECD Countries, The Institute for the Study of Labor (IZA), Bonn, 3-11. oldal

- Schneider, F., Buehn, A., Montenegro, C. (2010): Shadow Economies all over the World: New Estimates for 162 Countries from 1999 to 2007 (Revised Version). World Bank Discussion Paper, forthcoming, 3-47. oldal
- Schneider, F.; Enste, D. (2000): Shadow Economies: Size, Causes, and Consequences. Journal of Economic Literature, Vol. 38, 77–114. oldal
- Schneider, Ondřej; Večerník, Jiří (2005): Public Budgets in Doldrums? Czech Tax and Benefit Systems and the Poverty Trap, ISEA (Institution for Social and Economic Analyses), Praha, 7-23. oldal
- Shafik, Nemat (1993): Making a Market: Mass Privatization in the Czech and Slovak Republic. World Bank Central Europe Department, Policy Research Working Paper 1231., 1-27. oldal
- Spaller, Endre (2004): The political and economic transition in Hungary, Conflict Resolution and European Integration, Ecumenical Anthology III., WSCF Central European Subregion, Pozsony, 85-90. oldal
- Tax, Vladimír (2003): Czech economic growth weaker in 2002 but analysts optimistic for 2003, Radio Praha, <http://m.radio.cz/en/section/economic/czech-economic-growth-weaker-in-2002-but-analysts-optimistic-for-2003>, letöltés ideje: 2012.02.25.
- Tomsík, Vladimír; Janáček Kamil and Zamrazilová, Eva (2001): Czech economy in 2001: acceleration of growth, Prague Economic Papers, 2001, vol. 2001, issue 3, http://econpapers.repec.org/article/prgjnlp/v_3a2001_3ay_3a2001_3ai_3a3_3aid_3a313.htm, letöltés ideje: 2012.02.25.
- Valentiny Pál (1996): Fejezetek a privatizáció és a piacszabályozás külföldi és hazai tapasztalataiból, MTA Közgazdaságtudományi intézet, Budapest, 4-20. oldal
- World Bank (1999): Czech Republic: Toward European Union Accension. Main Report, Volume 2.
- World Bank (2002): Transition – The First Ten Years: Analysis and Lesson or Eastern Europe and the Former Soviet Union, World Bank, Washington D.C., 3-79. oldal
- World Bank (2007): Labour markets in EU8+2: from the shortage of jobs to the shortage of skilled workers, Regular Economic Report, September 2007., 1-41. oldal

IX. Mellékletek

1. számú melléklet: Munkaerő-piaci politikákra fordított kiadások (34. oldal)

Kiadás (millió euró)		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Munkaerő-piaci szolgáltatások	Cseh Köztársaság	61,27	107,53	129,17	147,4	169,76	178,98	177,73
	Magyarország	:	82,05	83,69	81,7	84,49	92,51	81,44
Képzés	Cseh Köztársaság	12,55	14,74	13,71	12,61	9,7	10,87	38,04
	Magyarország	58,84	37,35	34,34	55,19	58,89	68,43	45,31
Foglalkoztatás ösztönzők	Cseh Köztársaság	27,74	41,12	47,94	70,67	93,86	70,04	40,03
	Magyarország	:	83,98	89,29	73,3	76,61	75,86	64,56
Közvetlen munkahely-teremtés	Cseh Köztársaság	21,51	26,13	28,17	31,73	24,67	38,05	51,87
	Magyarország	47,34	41,78	51,52	42,01	45,15	45,37	217,53
Pályakezdekők ösztönzése	Cseh Köztársaság	4,64	4,53	3,82	4,9	3,72	3,89	4,98
	Magyarország	5,09	4,48	4,88	2,7	4,12	6,76	5,6
Önfoglalkoztatás ösztönzése	Cseh Köztársaság	4,43	4,37	3,43	4,36	3,33	3,48	4,82
	Magyarország	3	2,37	2,69	1,14	2,03	6,76	5,6
Munkanélküli jövedelem-pótló támogatása	Cseh Köztársaság	222,39	221,55	241,57	264,31	259,73	291,24	602,3
	Magyarország	259,97	301,33	340,45	314,51	360,24	390,77	493,77
Munkaerő-piaci intézkedések mértéke	Cseh Köztársaság	404,63	444,25	499,36	592,33	648,48	694,5	1 012,31
	Magyarország	:	557,5	610,99	575,81	629,51	679,69	908,22
Munkaerő-piaci támogatások összesen	Cseh Köztársaság	249,14	221,55	241,57	264,31	259,73	291,24	602,3
	Magyarország	266,96	307,87	347,27	320,91	360,25	390,77	493,77

Forrás: Saját szerkesztés az OECD adatbázis alapján kiszámolt adatokból

2. számú melléklet: Munkáltatókat és munkavállalókat terhelő adók mértéke
Magyarországon és a Cseh Köztársaságban (%) (42. oldal)

		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Munkáltatói egészség- biztosítási hozzájárulás	Cseh Köztársaság	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	12,3	11,3	11,3	11,3
	Magyarország	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0	11,0	8,0	5,0	5,0	2,0	2,0
Munkáltatói nyugdíj- biztosítási járulék	Cseh Köztársaság	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5	21,5
	Magyarország	22,0	20,0	18,0	18,0	18,0	18,0	18,0	21,0	24,0	24,0	24,0	24,0
Munkáltatói munkaerő- piaci járulék	Cseh Köztársaság	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2	1,2
	Magyarország	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,0	1,0
Munkavállalói egészség- biztosítási hozzájárulás	Cseh Köztársaság	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	5,6	4,5	4,5	4,5
	Magyarország	3,0	3,0	3,0	3,0	4,0	4,0	4,0	6,0	6,0	6,0	6,0	6,0
Munkavállalói nyugdíj- biztosítási járulék	Cseh Köztársaság	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5	6,5
	Magyarország	8,0	8,0	8,0	8,5	8,5	8,5	8,5	8,5	9,5	9,5	9,5	10,0
Munkavállalói munkaerő- piaci járulék	Cseh Köztársaság	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,0	0,0	0,0
	Magyarország	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1,5	1,5

3. számú melléklet: Munkatermelékenység vizsgálata (45. oldal)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Magyarország GDP-je (ezer USD)	85347420,24	89700674,16	92925714,51	95892287,84	102308185,1	109224161,7	113220703,3	121342887,4	136449280,4
Magyar foglalkoztatottak száma (ezer fő)	3827,00	3752,00	3678,00	3648,00	3646,00	3698,00	3811,00	3856,00	3868,00
Cseh Köztársaságban hány ezer fő tudná előállítani a magyar GDP aktuális szintjét	3387,63	3449,01	3328,21	3233,99	3403,08	3579,21	3548,70	3594,66	3766,09

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Magyarország GDP-je (ezer USD)	149020383	155423278,3	163611422,8	171223488,2	184293662	190390831,4	205097670,6	202001040,2	205454014,6
Magyar foglalkoztatottak száma (ezer fő)	3871,00	3922,00	3900,00	3901,00	3929,71	3926,20	3879,40	3782,70	3781,90
Cseh Köztársaságban hány ezer fő tudná előállítani a magyar GDP aktuális szintjét	3985,80	3842,18	3756,97	3747,46	3724,81	3566,05	3802,29	3709,00	3780,25

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Cseh Köztársaság GDP-je (ezer USD)	122783242,8	128133819	138558389,9	147426556,4	148408975,5	148484375,9	151997889,3	159722090,1	172103940,6
Cseh foglalkoztatottak száma (ezer fő)	4873,54	4926,77	4962,58	4971,99	4936,53	4865,74	4764,10	4731,60	4750,18
Magyarországon hány ezer fő tudná előállítani a cseh GDP aktuális szintjét	5505,63	5359,58	5484,14	5608,50	5288,91	5027,23	5116,24	5075,60	4878,72

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Cseh Köztársaság GDP-je (ezer USD)	179310812,4	191466190,1	204968078,9	217658883,5	238879480,5	262784586,8	269837731,2	268732026,2	265510418,7
Cseh foglalkoztatottak száma (ezer fő)	4795,963	4733,182	4706,627	4763,761	4828,065	4921,993	5002,497	4934,268	4885,255
Magyarországon hány ezer fő tudná előállítani a cseh GDP aktuális szintjét	4657,83	4831,52	4885,82	4958,94	5093,65	5419,09	5103,95	5032,31	4887,39

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Magyarország GDP-je (ezer USD)	85347420,24	89700674,16	92925714,51	95892287,84	102308185,1	109224161,7	113220703,3	121342887,4	136449280,4
Ha a Cseh Köztársaságban annyian dolgoznának, mint Mo-on, akkor ennyi lenne a GDP (ezer USD)	96416829,90	97580845,41	102692140,68	108168353,03	109611340,93	112849342,65	121589403,61	130164846,78	140141675,16

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Magyarország GDP-je (ezer USD)	149020383	155423278,3	163611422,8	171223488,2	184293662	190390831,4	205097670,6	202001040,2	205454014,6
Ha a Cseh Köztársaságban annyian dolgoznának, mint Mo-on, akkor ennyi lenne a GDP (ezer USD)	144728421,55	158652339,54	169840420,29	178238854,65	194431376,18	209619323,87	209257195,84	206014881,11	205543631,97

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Cseh Köztársaság GDP-je (ezer USD)	122783242,8	128133819	138558389,9	147426556,4	148408975,5	148484375,9	151997889,3	159722090,1	172103940,6
Ha Magyarországon dolgoznának annyian, mint a Cseh Köztársaságban, akkor ennyi lenne a GDP (ezer USD)	108686761,73	117786332,98	125380942,49	130695063,63	138520820,98	143714452,35	141536247,55	148896880,19	167569417,37

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Cseh Köztársaság GDP-je (ezer USD)	179310812,4	191466190,1	204968078,9	217658883,5	238879480,5	262784586,8	269837731,2	268732026,2	265510418,7
Ha Magyarországon dolgoznának annyian, mint a Cseh Köztársaságban, akkor ennyi lenne a GDP (ezer USD)	184628324,23	187569266,49	197450753,88	209091970,07	226424227,93	238679216,34	264474011,89	263496250,99	265394655,63